UNIVERSAL LIBRARY
OU_204406
UNIVERSAL LIBRARY

శ్రీ మత్పరదేవతాయైనమః.

శ్రీ

పాండవజననము.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే
రచింపఁబడినది.

మూఁడవకూర్పు 1,000 ప్రతులు.

బందరు మినర్వా ప్రెస్సునందు ముద్రింపఁబడియె.

1934.

కాపీరైటు రిజిస్టర్డు.]

[వెల 9 అణాలు

ఇందు వచ్చు పాత్రములు.

1 అంకము.

1 సూత్రధారుఁడు
2 నటి
3 పరాశరుఁడు
4 దాశుఁడు
5 మత్స్యగంధి

2 అంకము.

1 శంతనుఁడు
2 భీష్ముఁడు
3 దాశుఁడు

3 అంకము.

1 ఋషిబాలురు
2 భీష్ముఁడు
3 పరశురాముఁడు
4 అంబ
5 గంగ
6 నారదుఁడు
7 జమదగ్ని

4 అంకము.

1 వ్యాసులు
2 సత్యవతి
4 భీష్ముఁడు

5 అంకము.

1 సూర్యుఁడు
2 కుంతి
3 చెలికత్తె

6 అంకము.

1 పాండురాజు
2 కిందవుఁడు
3 మృగయుఁడు
4 కుంతి
5 మాద్రి
6 భటుఁడు

7 అంకము.

1 సిద్ధాంతి
2 ధృతరాష్ట్రుఁడు
3 భీష్ముఁడు
4 విదురుఁడు
5 ప్రతీహారి
6 కొందఱుఋషులు
7 కుంతి
8 పంచపాండవులు

ఓం

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవ జననము.

ప్రథమాంకము.

నాంది

మ. కరముల్ స్వచ్ఛ మొకండు వేఱొకఁడు రక్షశ్చక్రసంహారి భీ
కర మింకొక్కఁడు శత్రువర్గమునకున్, గాండావళీశిక్షకున్
గురు వాక్యం డరికంతలుంతనవిధిన్ గ్రూరం బొకం డిట్టి శ్రీ
హరిపంచాయుధముల్ గడంగి జగదాహ్లాదంబుఁ గావించుతన్.

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి)

సూత్ర— (తెరవంకఁజూచి) ఆర్యురాలా! సభ్యులు నాటకారంభమున కెదురు చూచుచున్నట్లు కొన్ని సూచనల వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నను, ఇంకను దెరబయలు దేఱవేమి?

(నటి ప్రవేశించి)

నటి—ఆర్యపుత్రా! ప్రకృతోచితసామగ్రీసంపాదనపరాయణత్వమున నింత వఱకు నాలస్య మొనరించినందులకు మన్నింపుఁడు. కర్తవ్య మాజ్ఞాపింతురుగాక.

సూత్ర— కర్తవ్యమున కేమున్నది? అటు చూడుము.

తే. గీ. సభయి గా దది సంద్రమో సరసిజాక్షి!
అందు మన నాటకం బను యానపాత్ర
మిపుడు చరియింపవలెఁ గదా! యింపు గదురఁ
గర్ణధారివి గా నుండి కడపు మోవు.

నటి—(తనలో) మత్స్యగంధిని గమ్మందురు కాఁబోలును. (ప్రకాశము) ఆర్యా! నేను గడపుటు యెందులకు? తామే సర్వమును నిర్వహింపఁ గలరు.

సూత్ర—(గౌరవముతో) ప్రేయసీ!

ఆ. వె. పేరు పూరుషులకుఁ దొరసించును కాని
కార్యనిర్వహణము కామినులది
వెన్నెలయె జగంబు వెలయింపవలెఁ గాని
చంద్రుఁ డేమిచేయు? జలజనయన!

నటి— చక్కని దృష్టాంతమును జూపితిరి. వరస్పరసాహాయ్యము లన సర్వకార్యములును నెఱవేఱు నని తెలిసెది.

సూత్ర— ఇదియును ననుభూతమేకాని యనేక మహాకార్యములు స్త్రీలవలననే నెఱవేఱినవియును గలవు.

క. కుల మడఁగిపోవు పదఁపడి
నిలిపెఁగదా! యొక్కసాధ్వి, నేఁడో రహో
పాలియుఁ జంశం బనుతటి
వెలయించెం గాదె? యొక వివేకిని మఱలన్.

కావున నెంతటి నిర్వాహకురాండ్రేని స్త్రీలయందుఁ గల రనుటను సంశయము లేదు.

నటి— (తనలో) ఆర్యుని యుపన్యాసము సత్యవతినిఁ గుంతిని స్మరణకుఁ దెచ్చుచున్నది. (ప్రకాశము) కేవలబ్రహ్మచారులుగా నుండి యనేకమహాకార్యము లొనర్చిన పురుషసింహులు మాత్రము లేరా!

సూత్ర— లేకేమి?

తే. గీ. తండ్రిపెండిలికై పెండ్లి తాను మాని
కేవలబ్రహ్మచారియై కీర్తి కెక్కి
బలిమిమై స్వయంవరమున గెలిచి తెచ్చి
తమ్మునకుఁ బెండ్లిసేయఁడే! ధన్యుఁ డొకఁడు.

నటి— (తనలో) ఈయన సురాసురజేగీయమానపరాక్రమక్రముం డగు భీష్మునకు (ప్రకాశము) నాథా! మన మీ ప్రసంగములోఁ బ్రకృతమునే మఱచుచున్నారము. నేఁడు ప్రదర్శింపఁదగు నాటక మెయ్యది?

సూత్ర— (నవ్వి) వెఱ్ఱిదానా! అయ్యది నాందిలోనే సూచింపఁబడెఁగదా?

నటి— (యోజించి) పాండవజననము కాదుగదా?

సూత్ర— (సంతోషముతో)

తే. గీ. అంత సులభమునుం గాక యంత దుర్ల
భమ్మునుం గాక మధ్యమభణితి నలరు
పద్యములఁ గల్గు వ్యంగ్యంబు పయికిఁదీయ
నేర్చితివి నీకుభర్త పట్టింపఁ దగఁడె?

(కౌఁగిలించుకొనఁబోవును)

నటి— (సిగ్గుతోఁ దలవంచుకొని కొంచెము తొలఁగి) ఆర్యా! దీనికినిఁగవులు తిరుపతి వేంకటేశ్వరులేనా?

సూత్ర— నీకొక్కటే సంగతిని చెప్పుచున్నాఁడను. భారతకథను దెలుఁగులో స్వతంత్రించి నాటకముగా రచించినవారే లేరు. ఒకవేళనున్నను పాండవపదచిహ్నితమగు నామముంచినవారు లేరు. ఉన్నను సుప్రసిద్ధులు లేరు.

క. పారాశర్యమునీంద్రుఁడు
భారతమును వ్రాసెఁ దెలుఁగుపఱచిరి కవితా
స్వారాజులొక్క మూఁగురు
వీరిరువురు నాటకముగ వెలయించి రిలన్.

(తెరలో) ఎవరక్కడ? పుట్టనిబిడ్డకుఁ బేరు పెట్టుచున్నారు? పరిశుద్ధమగు పరాశరశబ్దమున కపత్యప్రత్యయ మనెడి కళంకమును గూర్చు సాహసము గూడనా?

సూత్ర— (విని) తీర్థయాత్రార్థమై బయలువెడలిన పరాశరమునీంద్రుని మాటలు వినవచ్చుచున్నవి. మన మీపాటికి నరుగుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

ప్రస్తావన.

(అంతఁ బరాశరుఁడు ప్రవేశించును)

పరా— (సంతోషముతోఁ దనలో) ఔరా! తీర్థయాత్రామాహాత్మ్యము!

ఉ. ఎండలు పెద్ద లెంపలు మునీశ్వరు లెంపలు పండితుల్ మహా
నంద మెసంగఁజాలెడి వనంబులు సేలులఁ గొండ లెన్ని వే
ద్యం దులఁ ధూగు పల్లెలను గ్రామములన్ బురముల్ మ రెన్ని యా
చందము లన్నియున్ గనిన స్వాంతము శాంతము గాకయుండునే?

(సంతోషావేశముతో) నాజన్మ మెంత ధన్యమైనది?

శా. కాశీయాత్రఁ యొనర్చితిన్ మఱి ప్రయాగక్షేత్రమున్ జూచితిన్
శ్రీశైలేశు భజించితిన్ గొల్చితిన్ శేషాచలావాసు రా
మేశున్ మ్రొక్కితి సన్నుతించితిని నీలేలాధరాధ్యక్షు గం
గేశున్ గాంచితి మెట్టినాఁడ నిఁక నెన్నో దివ్యదేశంబులన్.

(పరిక్రమించి) ఎదుట నేదో యొకనది పొడకట్టుచున్నయది.

(కొంతనడచి)

ఉ. నేఁడుపండుచాయ నవనీరదమండలిభాతి నీలపుం
బేరువిభాసఁ దమ్మెదలపిండుగతిన్ గగనంబుపోల్కి నీ
నీరము పెన్నిగన్నిగల నిండుమ నున్నది యింతనల్లనౌ
నాగము దేని కొప్పు? యమునానదియే యిది యెల్లభంగులన్.

ఓహో దీనిరామణీయకము!

తే. గీ. నలుపయిన నేమి మిగుల నానంద మొసఁగు
సొబగు గల్గిన దీ నదీసుందరాంగి
ఇట్టి సొగసరి భార్యగా నేలుచున్న
యిస్సు రత్నాకరుఁడు కృతకృత్యతముఁడు.

(ఆకసమువంకఁ జూచి) అరుణగభస్తిబింబము చాలవఱకుఁ బడమర దిగుచున్నది. కావున నే నింతలో నీ నదిం దాఁటి యవలియొడ్డున నేదేని యొక పవిత్రప్రదేశమున నీరేయి గడపి రే పిందుఁ గ్రుంకులిడి విధివిహిత కృత్యము లాచరించుకొని మఱియుంబోయెద. (దెసలుపరికించి) కర్ణధారుండు కాఁబోలును పుట్టెనుండి డిగి యిట వచ్చుచున్నాఁడు. నన్నుం గూడ నవలియొడ్డు చేర్చిన పిదపఁ బొమ్మనియెద.

(అంత దాశుఁడు ప్రవేశించును.)

దాశు— (తనలో) మగల నెవరో యొక జడదారి గాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు. నేఁ డేమోకాని యెంతసేపటికిని నాకుఁ గూటికే తీఱినది

కాదు. ఎప్పటితిండి? పొద్దుపొడుపువేళఁ దిన్నతిండి. ఏమైనను కూడు గుడిచిన పదఁపడిఁగాని యీయాసను దాఁటింపఁజాలను. (తలవంచికొని పోవుచుండును.)

పరా— (సమీపించి) ఏమోయి మరకాఁడా! నన్నావలికి దాఁటింతువు గాని రమ్ము.

దాశ— (తేఱిపాఱఁజూచి) అయ్యా! దండమండి. దయచేసి యాయ్యెడఁ గూర్చుండుండి. మా పిల్లదాని నంపించెదను. అది మిమ్ముల నావ దింపి రాఁగలదు. నాకు సెలవొసంగుఁడు. కూటివేళ దాఁటిపోవుచున్నది. (నిష్క్రమించును)

పరా— (తనలో) ఓహో! యేమి వీనియోగ్యత? నా ప్రయాణమున కభ్యంతరము లేకుండఁ దన కొమిరె నంపనెంచినాఁడు. కానిమ్ము. ఇంతలో నీ యేటియొడ్డునం గల వృక్షరాజముల సొబగుం దిలకింతుఁగాక. (పరికించి)

సీ. కొమ్మలు దిగవంచి గొడుగులచందాన
 సేవించుచున్నట్టి చెట్లు కొన్ని
జలజలమనఁగఁ బుష్పముల నెల్లెడ రాల్చి
 పైకసేయుచున్న వృక్షములు గొన్ని
పాఱుటాకులను గుప్పలు తెప్పలుగ నించి
 ఛాదించుచున్న భూజములు గొన్ని
కడుఁబెడం గడరు పుష్పాదులచే నోడ లెల్ల
 మెఱయించుచున్నట్టి తరులు గొన్ని
తే. గీ. అరమర యొకించుకయు లేక యంతరమునఁ
 బ్రతిఫలించు మహీజసంతతులు గొన్ని
 కలిగి యీనది కనువారి కన్నుఁగవకుఁ
 బండువు నొనర్చుఁ దనదుసంపత్తికలిమి.

(మత్స్యగంధి పుట్టితోఁ బ్రవేశించును.)

మత్స్య— అయ్యా! యీపుట్టిలో నెక్కుఁడు. మి మ్మావల దింపి వచ్చెదను.

పరా— (పరికించి ఆశ్చర్యముతో తనలో) ఔరా! యీ బాలికొలమ్మున కెంత యదృష్టకాలము వచ్చినది! ఏమీ యీ బ్రహ్మదేవుని యవివేకము?

ఉ. జవ్వనముం విలాసమును జక్కదనంబును పేర్మి చెక్కులుం
మవ్వపుఁగన్నులుం మురువుమాటలు కుల్కపిసాళిగుబ్బలుం
నవ్వులతేటలుం సొలపునం దగు మేటివిలాసపున్నడల్
నివ్వటిలంగఁజేసియును నీచపుజన్మము సంఘటించునే?

సీ. మృగశాబములకు నేర్పడి నేర్పు గలచూపు
 సోయగం బొలుకు కందోయితళుకు
కుంభికుంభములయుక్కును ద్రొక్కి నిక్కనీ
 ల్గెడి గుబ్బచన్గవలేబెడంగు
మాటిమాటికి ముద్దు మూటగట్టఁగఁ జాలు
 మురువున మెఱయు నెమ్మోముహరువు
మిసమిసల్ నించు క్రొమ్మిమ్రంచుసంచు నడంచు
 మెఱుఁగారు నెమ్మేని మెలపుసోలపు
తే. గీ. గనినవో నెట్టి జడదారి కన్నుఁగవయు
 రిచ్చపడు నట్టి యీమోవి మెచ్చులాఁడి
 యచ్చరకుఁ బుట్టు వండక యక్కటకట!
 మచ్చెములఁ బట్టు నెడ్డ కేమాడ్కిఁ బుట్టె?
(ధ్యానించుట నటించును.)

మత్స్య— (తనలో) ఈయనఘుఁ డేమో యోజించుచు నామాట వినిపించుకొన్నట్లేలేదు. "తోరలో నమ్మనిపరు నవలి కనిపిరి" మ్మని తండ్రి నాకానతిచ్చెఁగదా! కడవు చేసితినేని జనకునాజ్ఞ ననాదరించిన దాన నగుదును. కావున నిమ్మహానీయు నిఁక నొకపరి వేగిరించెద. (ప్రకాశము). స్వామీ! తడయక దయసేయుఁడు. మిమ్మవల దింపి నేను వెనువెంటనె యిటకు రావలయు.

పరా— (తనలో) ఔరా! యీమాటల పొందిక! ఇట్టిపలుకులతో నీకన్నియ యెవరి నేమి కోరినను వృథా పోదు. (ప్రకాశము) ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడను. (పుట్టె నెక్కి మరల ధ్యానించుచుండును.)

మత్స్య— (పుట్టెను తెడ్డుతో నడుపును.)

పరా— (తనలో) ఇప్పటికిఁ దేలినది. ఈ సుందరి వసువీర్యసంభవ. ఈమె తల్లి నిక్కముగా నచ్చరయే కాని శాపవశమున మత్స్యమై యీబాలను గడుపున ధరించియున్న కాలమున నీదాశరాజు భృత్యులకుఁ జిక్కినది. వారా చేఁప యండమున కచ్చెరువంది తమ రాజునకుఁ గానుక వెట్టిరి. వాఁడువడి యద్దాని గర్భమ్మున నిక్కన్నియయు నిఁక నొక బాలకుండును జన్మించిరి. ఈమె సర్వథా మాన్యురాలుగాని కేవల నీచురాలుగాదు. (యోజించి) ఏమో నామన మిత్తరలాక్షిం దగిలి మరలకున్నయది. ఇందుపాయమేమి? (పరికించి) ఈమె నావంక కేఁగయుం జూడక పుట్టె నడిపించుచున్నది. కొంచెము పలుకరించి చూతునా? (సంశయించి) మాటలాడదేమో? (ధైర్యముతో) ఆడదనిచో బలాత్కరించియేని

కృతకృత్యుఁడ నయ్యెద. ఇట్టి రహస్యసమయమున నన్నెవ రేమి సేయుదురు ? (యోజించి) ఎట్టి గోప్యకృత్యములనైనఁ బంచభూతములును సూర్యచంద్రులును బరమాత్మయును జూచుచుందురుగదా ! ఇదిగాక నేఁ జింతించినపని యోగ్యులకుచితమా ! ఔచిత్యము మాటట్లుండ బలాత్కారించుట యెంత నీచకృత్యము ? (ఆలోచించి) అయినచోఁ గర్తవ్యమేమి ? (నిశ్చయముగా) మాటలాడించి యిక్కన్నియ యనుగ్రహముం బడయుటకన్న వేఱొండుపాయములేదు. (ప్రకాశము) లతాంగీ ! నీ పేరేమి ?

మత్స్య— మత్స్యగంధి.

పరా— (ఆఘ్రాణించుట నటించి) ఓహో ! యీ మత్స్యగంధ మీపెశరీరము నుండియే వచ్చుచున్నదేమి ! పాపము ! ఈ వాసన యీ చక్కఁదనమున కెంతలోపముగానున్నది ! (వెనుకచూచి) అప్పుడే యేటి నట్టినడిమికి వచ్చితిమి. ఇఁక నిక్కమలాక్షిని బ్రకృతోచిత ప్రసంగములోనికిం దింపిన నేమియగును ? (యోజించి)

తే. గీ. ఈయబల నిత్తలోదరి నీమనోజ్ఞ
నీ లతాతన్వి నీబాల నీమృగాక్షి
మొదల నొకపరి స్పృశియించి పిదపఁ గాని
యేప్రసంగమ్మునకుఁ గూడ నేను జాల.

(చేయి పట్టుకొనఁబోవును)

మత్స్య— (తొలఁగి తనలో) ఏమీ ? యీమహాత్ముఁ డిటులొనర్చుచున్నాఁడు ? ఔరా ! పరమవిరక్తుండయ్యును నిట్టిపనికిఁ బూనినాఁడే ! కానిమ్ము. నేర్పున మరలింపవలెఁగాని మఱియొక్కచొప్పని ముప్పు రావచ్చును. మునులు శాపాయుధులుగదా ! అందులో "నీయన వసిష్ఠుని మనుమఁ" డనికూడఁ దండ్రి నాకు వాక్రుచ్చియున్నాఁడు. (ప్రకాశము) దేవరా ! మన మిరువురమును నొకచేప్రక్క నుంటిమేని యీపుట్టె యీనట్టేట మునిఁగిపోవును. కావున మీ రావలివైపునకుం జనుఁడు.

పరా— (మున్నున్నచోటికివచ్చి తనలో) ఇఁక నీలతాంగి నాకుఁ దక్కనదియే, లేనిచో నేమేని విరసత్వమును సూచింపదా ? అవ్వలియొడ్డు చేరిన పిమ్మటఁ దప్పక నామనోరథమ్ము సఫలము చేయును. కాని యంతదనుక నేనోపుటెట్లు ? (యోజించి) ఈమె తియ్యనిపలుకులు కొన్ని వినుచుఁ గాలయాపనం బొనరించుకొందుఁగాక ! (ప్రకాశము) ప్రియభాషిణీ ! పుట్టె నట్టేట మునిఁగి పోవుననియా భయపడెదవు? మునుఁగకుండఁగనే నీవు కడపఁగలవు. ఒకవేళ నీవన్నట్లేమునుఁగుఁగాక.

ఉ. ఈఁదఁగ నేర్తువే కద శుభేక్షణ నీవు, త్వదాశ్రితు న్ననున్
గాదన కెట్టులేని యొక గట్టునఁ జేర్చకపోదువే? చెలీ!
నీదయకల్మి నేను నొక నీరనిధిన్ దరియింపనుంటి నిం
దీఁదఁగలేకపోదునె? యిదెంత? భవత్కుచకుంభ సంభృతిన్.

మత్స్య— (తనలో) సర్వవిధముల నిమ్మహానీయుని చిత్తము నాయందుఁ జిక్కినయది. వలదందునా? శపించును. లేదేని కన్యకాత్వమునకు భంగము కల్గును. ఇందేమిగతి? (పరికించి) ఒడ్డుసమీపమునకు వచ్చితిమి. మరల నీయన నాయున్నచోటికి వచ్చుచున్నాఁడు. ఆహా! కామాంధకార మెంత యవివేకమును బుట్టించుచున్నది? (ప్రకాశము) స్వామీ! యొకించుక తాళుఁడు. పుట్టి మునుఁగవచ్చు.

పరా— (చేయిపట్టుకొని) ఈపుట్టితో నిఁక మనకేమి యవసరము? నన్నీ మహామోహసముద్ర ముత్తరింపఁ జేయుటకు నీవే యొక పుట్టివగుము. తడయకుము. (అని బతిమాలుచుఁ జుబుకము పట్టికొనఁబోవును)

మత్స్య— (తొలఁగి) స్వామీ! తమవంటివారి యాజ్ఞకు నేనన నెంత? ఎవ్వరైనను లోఁబడియే తీరవలయును. అయినను తప్పుగాఁ జూడక నామనవి కొంచెము చిత్తగింపుఁడు.

ఉ. నీవు వసిష్ఠు మన్మఁడవు నేనొక జాలరివాని కూఁతురన్
భావమునందుఁ జూడు మిది భావ్యముగా దిటుచేసినన్ గులం
బా వెలిచెందు, మానివరులా హసియింత్రు, తపంబు నష్టమై
పోవు భవాదృశుల్ వెడఁగుఁబోకలకుం దగువారలౌదురే?

క. తపమునకును వంశంబున
కుపద్రవము సంభవించు నూహింపక యి
ట్టిపనికిఁ జొరఁబడ నగునే?
తపసుల కెందేని యిట్టి తగులము లున్నే?

పరా— (మరలఁ జేయిపట్టికొని) సుగుణాభినీ! "స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి" కావున నీ వేకొలముదానవైనను దప్పులేదు. ఇదిగాక నీ జన్మమునుగూర్చి నీ కెఱుక లేదు గాని నాకుఁ బూర్ణముగాఁ దెలిసినది. నీవు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ జాతులకుఁ దగినదానవు. ఇది నిశ్చయము. ఇఁక జాగొనరింపక నన్ను మన్నింపుము. (ఆలింగనముఁ జేసికొనఁబోవును)

మత్స్య— (తొలఁగి తనలో) వీరు దివ్యజ్ఞానసంపన్నులు. వీరి కేదేని గోచరమగును. ఏమో? నాజన్మ మెట్టిదియో? వీరికిఁ దెలియునుగాఁబోలు ఏమైనను నాకుఁ దండ్రి యనుమతిలేని పని యనుచితముగదా!

(ప్రకాశము)

ఉ. చేఁపలకంపుచే నెగడి చెప్పఁగరాని యసహ్యభావముం
జూపెడి నాశరీరమును జూచి వరింపఁగ నిచ్చగించె దీ
వోపికమాని, దీన సుఖమున్నదె? లేదొ? గ్రహింపవయ్యయో
పాపపుమారుబారిఁ బడి పండితభావము రిత్తపుత్తురే!

మ. అనఘా! మానవజన్మమెత్తుట యసాధ్యం బగ్రజత్వమ్ము గై
కొనుటన్నన్ గడు దుర్లభం బరియు నియమం జేకుఱెన్ మీఁద గా
సిని లెక్కింపక మౌనివై తపమువాసిన్ జెంది పెంపొందు నీ
వనిమిత్తమ్ముగ మారుబారిఁ బడి నన్నాసింపఁగాఁ జెల్లునే?

పరా— నాకుఁ దపమును జపమును బ్రహ్మచర్యమును బూరుషార్థమును నీవే. నీకంటె నాకింపగునప్పు డావిషయమై నాకెందుకు విరక్తి గలిగించెదవు? (యోచించి) పోనిమ్ము పాపము. నీకీ కంపు మనమ్మున నేవంబు గలిగించుచున్నది కాఁబోలును సుందరీ!

క. మీనపుగంధము నీ త
న్మేనిన్ బాయుందుఁగాక సుకృతముగ నా
యానతి నిఁక పరిమళముగ నీ
మేనన్ వ్యాపించుఁగాక మేకొనుఁగాతన్.

ఇఁక మాటాడక నన్నాదరింపుము. (మేలఁ జేయి పట్టుకొనును)

మత్స్య— (తనశరీరము నాఘ్రాణించుచు నటించి) ఔరా! యీమహాత్ముఁడు నా కెంతటియుపకృతి నాచరించినాఁడు. ఇందులకీ యనఘుని కేమి ప్రత్యుపకారము సేయఁగలను? ఇట్లగుఁగాక. (ప్రకాశము)

ఉ. తుంగకుచా కెంత తెల్లనె? బునుఁగింపుగాదె? యెటులింగనే? స్పృతిన్
జెందుము చిత్తవృత్తి నిటు చిందరవందర చేయనేల? నా
యందున నీమనమ్మునకు సంతసమేని ఘటన్మనోరథ
మ్మొందఁగఁ జేతు నోర్ద్వనకుఁ బోఁగఁగవు ముదుపుమ్ము నిమ్మగన్.

పరా— (పుట్టదిగి యామె కరమును బట్టికొని దింపఁబోవును)

మత్స్య— (దిగి పుట్టనొక కొయ్యకుఁ గట్టి యొడ్డెక్కును)

పరా— (మదనావేశములోఁ గౌఁగిలింపఁ బోవును)

మత్స్య— (తనలో) ఇఁక నెట్లయిన నియ్యనఘుఁడు నన్ను విడువఁడు. నా తప్పిదము తల్లిదండ్రులు తెలియఁగకుండ నెట్లు దాఁచికొననేర్తును.

(ప్రకాశము)

తే. గీ. కన్నియను నేను నాతోడఁ గలయుచుంటి
వో మహాత్మ! యపహాసప్రియుఁడవు నీవు
తల్లిదండ్రులకే సమాధానమును వ
చింపఁగా నేర్తు? ననఘాత్మ! చెప్పుమయ్య!

మ. తలిదండ్రుల్ దల లెత్తలేక కదుఁ జింత న్మున్గ యెగ్గింతు న
న్నలుఁదమ్ముల్ పెఱవారి హాసముల గనన్ శంకించి లజ్జింతు నె
చ్చెలులన్ గడు గేలిసేయుదురు నాసిగ్గెంత్లొ పెండ్లిగాఁబోదు క
న్నెలకున్ జారుఁడొసర్చు వేఁకటు లెంతేఁ జింతఁ గల్పింపవే!

పరా— తే. గీ. నీకు నాపొందుఁ జేసి కన్నెఱికమునకు
హాని వాటిల్లకుండెడు నది యటుండఁ
గోరుకొమ్మిచ్చెదను నీవు గోరు వరము
లెన్నియేనియు నోశర్వరీశ వదన!

ఉ. అచ్చరముచ్చకంటుల యొయారము లారసి యూరకున్న నా
కిచ్చ జనించె నేఁడు తరళేక్షణ! దైవవశంబుఁ జేసి, నీ
మచ్చెపుఁ దావి యెడ? నిను మన్ననఁ జేసి నరించు నేడ? నా
సచ్చరితంబదేడ? తనశక్యమె? దైవకృతంబు దాఁటఁగన్.

మత్స్య— (సంతోషముతో) మహాత్మా! నేనేమి కోరినను నొసంగెద నంటిరి
గానఁ గోరుకొనుచున్నదానను.

సీ. నిన్నుఁబోలంగల్గుచిన్నారిపాపనా
చిఱుతపాపని దయచేయు టొకటి
కన్యాత్వమున కించుకయు నిందు నందు లో
పమ్ము లేకుండఁ గాపాడు టొకటి
తల్లిదండ్రులకీ యుదంత మించుకయును
దెలియకుండంగ సంధించు టొకటి
యక్షయం బగునట్టి యౌవనం బేవేళ
మించుకీలిని గటాక్షించు టొకటి

తే. గీ. మీనగంధమ్ము వాపి నామేని కిప్పు
డీ వొసంగిన కస్తురితావి చేవ
చెడక వాసించుపద్ధతి చేయు టొకటి
నాకు దయచేసి యావిూఁద నన్నుఁగొనుము.

గీ. నీకుఁ బ్రతిచెప్పఁ గానోప నీవెఱుంగ
నట్టి ధర్మంబుకలదె? కామాతురత్వ
మింతగా నీమనము నలయించెఁగాక
పట్టపగ లిట్టి కృతిసేయఁ బాడి యగునె?

పరా — సుందరీ! నీకోరినకోరికలెల్ల నమోఘములై ఫలించుఁ గాక మఱియు నొక్కవిశేషమ్ము వినుము.

మ. నిగమమ్ముల్ విడఁదీయువాఁడు సొబగు న్నైర్మల్యన్ దయాళుత్వముం
దగువాఁ డుత్తముఁ డూర్జితాత్ముఁడు పురాణంబుల్ వెలిన్ జేసి యీ
జగతిన్ బేరును గాంచువాఁడు పరవిద్యాతుర్యధుర్యుండు నా
దు గుణమ్ముల్ గలవాఁడు నీ కొక సుపుత్రుం డుద్భవించుం జెలీ!

(ముద్దిడుకొనఁబోవును)

మత్స్య — (తొలఁగి) మునీంద్రా! సర్వజ్ఞుండవగు నీ కొకరు బోధింపవలసినది లేశమును లేదు.

తే. గీ. "దాశపుత్రికతోడఁ బరాశరుండు
పట్టపగలు నదీతటీభాగమందుఁ
దగులుసేసె" నటంచు వింతగ జనమ్ము
లాడికొను మాటలు సహింపనగునె? చెపుమ.

అదియునుం గాక.

తే. గీ. కాలనియమము పశులసాంగత్యమున క
నవసరముగాని మనుజుల కట్లు గాదు
కాన నామాట విని రాత్రికాల మబ్బు
దనుకఁ దాళుము పాపకృత్యం బిదేల?

తే. గీ. అరయుచున్నాఁడు నాతండ్రి యవలియొడ్డు
నందు, మార్గస్థు లెవరేని యరుగుదేర
వచ్చు నేమైన నిటు పశువైఖరినిఁ జ
రింపుటకు నామనము సమ్మతింప దనఘ!

పరా — తలోదరీ! ఇప్పట్ల నీవు బోధించిన తెఱంగు గడు రమణీయము. ఇదిగో చూడుము. సర్వదృష్టినిరోధకం బగుమంచుం గల్పించుచున్నాఁడను. ఇంక నీసందియము దొలఁగెనుగదా!

సత్యవ— (ఆశ్చర్యముతో) ఔరా! ఈమహానుభావుని తపోమహిమ! ఏక గోరన నదియే సంఘటించుచున్నాఁడు! ఇట్టి పరమపావనుని యనుసంబంధ్య-మున కెంతటి పుణ్యము చేసికొంటినో.

(తల వంచి నిలువఁబడును.)

పరా— (మోమునెత్తి) లజ్జావతీ! ఆ పశ్చిమదిశం జూడుము.

క. సుమ్మ్రప తెల్లెడ ఝుంకా,
నమ్ములు పొసరించుచుండె తావిలుకల సొ
త్తమ్ములుఁ బికములుఁ గేకులు,
నిమ్ముగ మొనరించుఁ గామసామ్రాజ్యముతో.

చెలీ! నీకు నేఁడు కడు సుదినము.

క. సర్వోత్కర్షమ్మున సూ
ర్యద్యుతితో నీకుఁ గొమరుఁడై పుట్టఁగ వీ
యాద్యుఁడు నారాయణుఁ డా
విద్యాసిద్ధికతన జగము వెలయుగ జెలియా!

సంశయింపకుము. ఈరహస్యమ్ము నుర్వీదమైయుండుఁ. కొలఁది కాలముననే నీకు నొక యుత్తమవంశసంభవుం డగు భూపాలుండు పతి కాఁగలఁడు.

ఉ. భారతకర్తయై తనరు కపాలయతీశ్వరుఁను గాంచు నీవనుక
భారతవంశము న్నిలిపి సాగనకీర్తి నహీంతు పూరుషీ
ధీరత గోలుపోయి వెలితం బడు నొక్కొ? పరాశరుండు, సం
సారసుఖమ్ములకు మరగు జాల్మరులకో? యనఘుల్ బుషీశ్వరుల్.

తమ్ము జాగుసేయకుము. (నిష్క్రమించుదురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమ్మునఁ బ్రథమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవజననము

ద్వితీయాంకము

(అంత విరహావస్థతో శయనస్థుఁడై శంతనుఁడు ప్రవేశించును)

శంత— (నిట్టూర్పు పుచ్చి)

ఉ. వేఁటకు నెందు కేఁగితి? వివేకము నేటికిఁ గోలుపోయి యా
బోఁటిని గోరితిన్ సరియపో! యది సమ్మతిఁ జూపనేల? య
య్యాటవికుండు దాసపతి యందుల కడ్డు వచింప నేల? యా
హాటకగాత్రి కూటమి కటా! యెటు లబ్బెడి నేది దిక్కిఁకన్.

కొలఁదిదినమ్ములక్రిందటనే కదా నా ప్రియురాలు జాహ్నవి కొమరుని నాకు నప్పగించి "వీఁడు సర్వవిద్యలయందును విద్వాంసుఁడయ్యె నిఁక వీనికి యౌవరాజ్యపదము నొసంగు"మని చెప్పి యంతర్హితయయ్యె. దాశరాజు తన దౌహిత్రునకు రాజ్యమీయవలయుననియు లేనిచోఁ గొమిరె నీయ ననియు నిష్కర్షగాఁ జెప్పినాఁడు. అందులకే యొప్పుకొంటినేని,

మ. "కొమరుం డుండఁగఁ బెండ్లియాడు నవివేకుం" డంచు నే కాక పు
త్రు మహీరాజ్యభరంబు పూనుపఁడహో! దుష్టుండు వీఁడంచు లో
కము నిందించు నశించు ధర్మము యశఃకాముల్ మహీపాలు గ
శ్రిముఁ డీతండని గేలిసేసి కడు ధిక్కారింతు రెక్కాలమున్.

ఎట్లయినను అత్తలోదరినిఁ గొనికాని జీవింపఁజాలను. (మెచ్చుతో)

ఉ. ఆ యలరారు చూపులయొయారము నాగమనంపు సౌరు నా
సాఁరియము తీరు నామురువు పల్కుల సొంపును నాయకోమలా
శ్రీయు నటుంత మేరకిని జెప్పను గిప్పఁదరంబుగాని స
కాయజరాజ్యలక్ష్మిసహకాయుచకీమశ భాగ్యసంపదల్.

ప్రేయసీ! నీవు నిజముగా యోజనగంధివే యగుదువు. నీరూపరేఖా విలాసమ్ము లింతకుమున్ను విన్నందులకును విదపఁ గన్నందుకును సరిపోయినవి. అయిన నేమి? నీతండ్రి కేవలమూర్ఖుఁడై నెత్తిపట్టు పట్టి "తాఁ బట్టిన కుందేటికి మూఁడే కా" ళ్ళనుచున్నాఁడు. పోనీ నేనీ మహా మోహావ్యసనం బడి యట్లేయని యొప్పుకొన్నను, నా కొమరుండు గాంగేయుం డేరీతి సమ్మతించు? వానిసమ్మతి లేనిచో సాక్షాద్భగవంతుఁడేని నారాజ్యమ్మున నడుగుపెట్టఁ గలుగునా?

ఉ. పౌ ... ష్ఠుఁడు బాహుపరాక్రమధూర్వహుండు దు
ర్వారుఁడు జామదగ్న్యమునిసత్యనిశిష్యుఁడు జహ్నుకన్యకా
నందనుఁ డవ్వసిష్ఠమునితల్లజు సత్కృప నెల్లవేదముల్
... ం బుట్టినాఁడు గుణభవ్యుఁడు నా కొమరుం డలంతియే?

శా. సామ్రాజ్యం బఖిలంబు వానిది యొకండీ నేల? యే నేల నే
నీ రాజుల్ విని సమ్మతింతురె? పృథా యే నన్యథా చేసినన్
సాధ్విశ్రేష్ఠుల్ విని మెచ్చుకోని పనికై చర్చింపఁగా నేల? దు
ష్ప్రాగల్భ్యం ... డంచు నింపఁబడ నేలా? నాకు లోకమ్మునన్.

(నిట్టూర్పు పుచ్చి తన్మయత్వముతో) ప్రేయసీ! యోజనగంధీ! నీపాణి గ్రహణము నాకుఁ బ్రాప్తిలేదు. నే నేమి సేయుదును? అస్వతంత్రుఁడను.

చ. కొమరులకున్ వివాహములు కోరి యొనర్తురు తల్లిదండ్రు ల
క్రమ మిటుఁ దారసించె మనకర్జము పుత్రునధీన మయ్యె వాఁ
డమలుఁడు వానికిం దెలిసెనా? ననుదీయుఁడు వానితోడ నే
క్రమమునఁ జెప్ప నేరుతు? మొగం బెటు లెత్తుకొనంగఁ జాలుదున్.

ఇం దుపాయ మేదియును దోఁచదు. (విచారించుచుండును.)

(అంత భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్మ— (తనలో) తండ్రిగారేలొకో వేఁటకు వెళ్లి వచ్చినదిమొదలు పరాయత్తచిత్తులై రాజకార్యములయం దనాదరము గలిగి శయనగృహమ్మునన కాలయాపనం బొనరించుచున్నారఁట. ? "కారణమే" మని మంత్రు లడిగియును కృతార్థులు కారైరఁట! దేహమం దస్వాస్థ్యమేమో యను కొందమన్న నయ్యది లేశమును గానరాదఁట? ఇఁక నేమి కారణమో కదా? (యోచించి) ఏమేని యగుఁగాక. ఆయనకోరికెం దీర్పకపోతినేని నేను బుత్రుఁడ నెట్లగుదును?

తే. గీ. బ్రతికి యున్నప్పు డుమాటను బాటి చేసి
మృతి గనినపిమ్మటను దనుక్రతు లొనర్చి
యెవఁడు తండ్రికి సమ్మోద మొసఁగఁజేయు
వాఁడె పుత్త్రుండు సఫలంబు వానిబ్రతుకు.

క. "శ్రీరాముఁ డొక్కరుండును
బూరుం డొక్కరుఁడు దక్కఁ బుత్త్రులలోనన్
లేరు జనకునాజ్ఞను గర
మారాధించిన వినీతు" లందురు పెద్దల్.

కావుననే వారి నిప్పటికిని గౌరవ ప్రశంసా పాత్రములలో నగ్రగణ్యులుగాఁ జెప్పికొనుచున్నారు.

క. వ్రతములుఁ దపములు జపములు
పితృసేవకు లోఁచ్చు తనదు పెంపున కెల్లన్
గతి తండ్రియె కావుననే
"పితృదేవోభవ" యటంచు వేదము బలుకున్.

(పరికించి) తండ్రిగారేదియో యోజించుచున్నారు. (సమీపించి నమస్కరించును.)

శంత — (కౌఁగిలించుకొని) కుమారా! ఆయెడఁ గూర్చుండుము.

భీష్మ — (కూర్చుండి) తండ్రీ! "మీ రేదియో తీరరాని విచారము మనమున నిడికొని కుందుచున్నా"రని మన మంత్రులు మొదలగువారు చెప్పికొను చున్నారు. తమకును దుర్లభములగు కోరికెలు కలుగునా? అట్లయినచో నిఁక జగమ్మునఁ గృతార్థు లెవ్వరు?

చ. అనుపమమైన రాజ్యము, మహాత్ములు మంత్రులు, శత్రురాజమ
ర్దనమగు తేజమున్, ధన మదభ్రము, సౌఖ్యము కొల్ల, నందనుం
డనిమిషవాహినీప్రభవుఁ డన్నిఁట నున్నతి గాంచి మించి వా
రని వలపంత లోఁగొని కరంబు భరంబుగఁ గుందనేటికిన్.

శంత — (తనలో) నాకుఁగల యీకోరికె వీనితో నేమని చెప్పుదును? ఛీ! కామ మెంత గర్హ్యము? అందునను,

చ. కొమరులు గూఁతులుం గలిగి కొండొక ప్రాయము వోయి యప్పుడున్
దమి నిలుపంగఁజాలక వృథావ్యసనంబు మనంబు నొంపఁ బా
రము నెఱుఁగంగనేరక దురంతపుఁబెండిలిగోరుఁ బో! లులా
యమువలె మంచిచెడ్డలకు నాత్మను జొన్పని మూఢుఁ డక్కటా!

యాథార్థ్య మెఱింగియును నే నప్పు గుఱుకు లోనైతి. అయిననగుదుం గాక! కొమరునితోఁగూడ నేమని చెప్పువాఁడను (యోజించి) ఇట్లగుం గాక (ప్రకాశము) కుమారా! సకలగుణశాలియగు నీవంటి కొమరుఁ డున్నవానికి విచార మన నేమి? దుర్లభమన నెట్టిది?

క. ఎనమండ్రఁగనియుఁ గొమరుల
ననిమిషనది నీదుతల్లి, యందఱలో ని
న్నును మాత్రము నా కిచ్చెను
జనలోనే కలిపికొనియెఁ దక్కినసుతులన్.

నిన్నుఁ గూడ యథాపూర్వముగఁ జనలోనే చేర్చుకొన నుంకించుచుండి నేను సహింపక ప్రతిజ్ఞాభంగమ్మున కంగీకరించి వారించిన నంతట నామె నాపైఁ గనలి తనయిచ్చం బోవుచు దీనవదనుండనగు నన్నుంజూచి "రాజా! విచారింపకుము నే నేదోయొక శాపకారణమున నీకు భార్యనైతి. వసువులును నావలెనే శాపకారణమున మనుష్యులుగాఁ బుట్టవలసియుండి నన్నుఁ బ్రార్థించుటచే నందుల కంగీకరించి యిందఱిం బొనర్చుచుంటి. ఇపుడు నీచే వారింపఁబడి మొదటి ప్రతిజ్ఞ దప్పితివి గాన నేను బోవుచుంటి" నని చెప్పి నిన్నుం దీసికొని విద్యాబుద్ధులం జెప్పించి సత్యవాదిని గావున నప్పరమపావని తిరిగి నా కప్పఁజెప్పె, అయిన నేమి?

క. ఒకకొడుకు కొడుకునుం గాఁ
డొకకన్ను కన్ను గాదయో! పుత్రా! యిం
కొకఁ డేని యథమపక్షం
బకటా! యుండంగవలదె? ధర్మజ్ఞుఁడనఘా!

ఇందులకై నామనంబు కడు వ్యాకులపడుచున్నయది.

తే. గీ. దాశరాజను నొండొక్క ధన్యతముఁడు
గలఁడు వానికి నొక్కతె గలదు కూఁతు
రాకె నా కిచ్చుటకు నాతఁ డడ్డదిడ్డ
ములుగ నేమేమియో చెప్పె మొన్నఁ దనయ.

దానిపై నింటికి వచ్చి యేమియుఁ దోఁపక యిట్లుంటి.

భీష్మ-- (తనలో) "అతఁడు చెప్పిన యభ్యంతర మే" మని తండ్రిని గోరుట కన్న నయ్యెడ కరిగి యతనివలననే వినుట కడు నుచితముగదా!

(ప్రకాశముగా) తండ్రీ! ఇందుల కింత చింతయేల? నే నిప్పుడ చని దాశ రాజుం బ్రసన్నుఁ జేసికొని నీకోర్కె నెఱవేర్తు. నా కాజ్ఞయొసఁగుము.

(నిష్క్రమించును.)

శంత— (తనలో సంతోషముతో)

చ. కొమరుఁడ వన్న నీవె యిటు కోరినకోరిక దీర్చు పుత్రస
త్తములను వింటిమే? యకట! తప్పని యొప్పని సుంత సందియం
బు మది నెఱుంగకే కడఁగి పూని మదీప్సితమ్ము బొనర్చు నీ
కమరెడిఁగాక స్వేచ్ఛ కనునై తగు జీవిత మేవితంబునన్.

సర్వ విధముల నీ యుద్యమంబు సద్యశఃప్రద మగుఁగాక! నీకు దాశుండు దాసుం డగుఁగాక!

(అంత దాశరాజ సహితముగా భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్మ— (నమస్కరించి) తండ్రీ! ఇదుగో దాశరాజు! ఇయ్యనఘుండు తన పుత్రికను నాకుఁ దల్లిఁగాఁ జేయుట కంగీకరించెను.

శంత— (సంతోషముతో) కుమారా! ఎట్లంగీకరింపఁ జేసితివి? అతఁడు గోరిన విషమపుఁగోరిక కేమి యుత్తరము నిచ్చితివి?

భీష్మ— ఈవిధముగా నుత్తరం బొసంగితిని.

శా. రాజ్యం బక్కఱ లేదు నాకు, సకలారాతి క్షమానాథ సా
మ్రాజ్యంబుల్ వెసఁ గెల్చి తెచ్చెదను నీ మన్మండె యీసర్వమున్
బూజ్యండై భరియింపఁగాఁగలఁడు సోముం డర్కుఁడున్ సాక్షులే
నే జ్యేష్ఠత్వము వాని కిచ్చితిని నీ కింకేల? శంకల్ నృపా!

శంత— (తనలో) ఔరా! వీని సాహసము! (యోజించి) ఔను! అప్రయో జకులకుఁగాని సుప్రయోజకులకు రాజ్యాదిక మందంత యాస్థ యుండదు కదా! (ప్రకాశము) తండ్రీ! నీ సాహసమునకు సంతసించితిని. నీవు స్వేచ్ఛాజీవివి గమ్ము.

దాశు— (సంశయముతో) గాంగేయా! ఇంతకు మున్ను నీవిట్లు చెప్పినప్పుడే నేను ని న్నిప్రశ్న యడుగఁదలఁచి మీ తండ్రి సమక్షమున నే యడుగ వచ్చునని మిన్నకుంటిని. నీవు సర్వవిధముల రాజ్యమునకుఁ దగియుండి "రాజ్యమక్కఱలే"దనుట యంత శ్లాఘ్యముగాదు. ఒకవేళ పితృభక్తి పరవశుండవై యిట్లు ప్రతిజ్ఞ పట్టితివే యనుకొందము.

క. నీ కొమరులొ నీ మనుమలొ
తాఁకుదురు వివాదమునకుఁ దమ రాజ్యంబుల్
గైకొను తలఁపున, నిందుల
శేకరణిల్ బదులు చెప్పె? దెఱుఁగఁగ వలయున్.

నాకు మొదటినుండియు నీవిషయమునసే సంశయము.

ఉ. సోమకులైకభూషణుఁడు సుందరుఁ డందఱికన్న మేటి మా
కోమలి పేర్మినుకుం గుదురు కోరియె మే మొసఁగంగవచ్చు మీ
రే మముఁ గోరినప్పు డిఁక నేటికి సందియ? మిట్టిచోనికిల్
మామయటన్నఁ జాలదె? కుమార! యిదొక్కటి లేకపోయినన్.

భీష్మ— (నవ్వి) తాతా! మీసందియ మింతమాత్రమే కదా? అటులైన నిది వినుఁడు.

ఉ. పెండిలి యాడినన్ బిదప బిడ్డలు పుట్టుట గల్గు నే నిదే
"పెండిలి మానుకొంటి" నని బిట్టు ప్రతిజ్ఞయొనర్చితిన్ మహీ
మండలి బ్రహ్మచారినయి మన్ననకుం గుదురొదుఁ గాక బ్ర
హ్మాండము మున్గిపోవునె? యహో! యొకఁ డీగతి నుండిపోయినన్.

శంత— (తత్తఱపాటుతో) తండ్రీ! ఇట్టి దారుణ ప్రతిజ్ఞ నేలపూనెదవు? నా వివాహమున కేమి? మఱియొక విధముగాఁ గావచ్చును. లేదా? కాకపోనిమ్ము. నీయట్టికొమరుఁడుండ నాకుఁ బెండిలిమాత్రమెందులకు? ఒక్కచో సంతానముగూడ లేకుండుటయుం దటస్థించినను రెండవపెండ్లి కూడదు. విచారించిన దీనియం దెన్ని నష్టములు గలవో పరికింపుము.

సీ. భార్య యుండఁగ నొండు భార్యఁ గైకొనువారి
కష్టి కుక్కలకు నక్కలకు నెఱుక
సంతాన ముండియు "సతిలే" దనుచుఁ బెండ్లి
యాడు పెద్దలబుద్ధి యాఁడుబుద్ధి
ఉభయంబు లేదని యుపయమంబు వహించు
వృద్ధుడై వేచ్చకు నెదురువాఁడు
"వెనుకటిపెండ్లము వినదు మాట" యటంచుఁ
బెండ్లాడు వాఁడొక్క పెద్దమూర్ఖుఁ

తే. గీ. డెట్టులో కొంత జవ్వన మేగుపిదప
గ్రామ్యసుఖమునకై యొక కన్నెఁగోరు
వాఁడు హీనుఁడు తులువ యవ్వాఁడు దేబె
వాఁడు వీఁడె శంతనుఁ డిఁక లేఁ డొకండు.

ఇట్టిచపలునకై నీవుబ్రహ్మచారివి గావు టుచితమా! అదియునుంగాక,

క. మనమును బంచేంద్రియములు
తనయా! కడుఁజంచలములు, దారవిహీనున్
జెనకి యఖిలలోకమునకుఁ
బనుచున్ వాఁడెంత పెద్ద పండితుఁడేనిన్.

భీష్మ— తండ్రీ! నీవు చెప్పినది సత్యమేకావచ్చును. ఐనను,

మ. కురువంశమ్మునఁ బుట్టి నిస్తులయశఃకూలంకషుల్ సత్యసం
గరు లాశాంతధరేశ్వరుల్ చిరతపఃకంజోద్భవుల్ తాతలై
పరఁగన్ బెంపు వహించి శంతనుమహీపాలాత్మజన్ముండనై
తిరుగన్నేర్తునె యన్నమాట కది కీర్తిన్ దెచ్చునే? నచ్చునే?

అదియునుంగాక

ఉ. గంగకుఁ బుట్టితిన్ నిఖిలకల్మషహారిణికిన్ మహానుభా
వుం గురుఁ గొల్చితిన్ బరశువున్ గయిఁబూను మునీంద్రు, నిట్టి నే
నంగజుఘాటి కోడి యొక యంగనదాస్యము సేయఁబూనుక
న్నం గుఱిగల్గి నిల్చి ప్రతినన్ నెఱవేర్చుట పెంపు నింపదే?

ఆ. వె. పుట్టుబ్రహ్మచారి పట్టినపట్టు నె
ప్పట్టునందు వీడనట్టిఘనుఁడు
భార్గవుండు నా కుపాధ్యాయుఁ డాతండు
సిగ్గు వడఁడె? ప్రతినచేసి తిరుగ.

శంత— కుమారా! అట్లు కాదు, ఏయవస్థకుఁ దగినట్టు లప్పుడు సంచరింప వలయు.

ఉ. "ఆదిని బ్రహ్మచర్యము ననంతరమందు గృహస్థధర్మ మా
మీఁద వనప్రవాస మటుమీఁద యతిత్వ" మటంచు బ్రహ్మ వి
ద్యాదరు లండ్రుగాదె? తనయా! వినయమ్ముగలాఁడ వాగమా
పాదితమైనధర్మము నెపమ్మున వమ్మొనరింపఁ బాడియే.

భీష్మ— జనకా! ఆంజనేయాదులగు నస్ఖలితబ్రహ్మచారులను వినమా?

శా. ఆయుర్దాయము హెచ్చు వచ్చును యశం బాశాపిశాచంబు ద
వ్వైపోయేగున్ దనుకాంతి పెచ్చుపెరుఁగున్ హైన్యం బడంగున్ జెడున్
మాయాసంగతి, దేహదార్ఢ్య మెసఁగున్ మానం బవిచ్ఛిన్నమా
నే యొగ్గుల్ నహి బ్రహ్మచారులకు, నామైత్రైక్యంబు గల్గున్ దుదిన్.

శంత— తండ్రీ! చక్కఁగా విచారించినచో గార్హస్థ్యమును సమస్తపురుషార్థ సాధకముగాని వేఱొండు తెఱంగు గాదు.

మ. అతిథుల్ పూజితులౌటచే శ్రుతులయందాసక్తి గైకొంటచే
సుతులన్ గాంచుటచేఁ గుమారికల నచ్చోన్ భర్తతోఁ గూర్చి పెం
డ్లి రగం జేయుటచే గృహస్థుఁ డిహమునం దేజోధికుండై పయిన్
మృతుఁడై మోక్షపదంబు గైకొనెడిఁ జువిమ్మా! దేవతాసేవ్యుఁడై.

భీష్మ— నిజమ్మనకు గార్హస్థ్య మట్టిదియే కావచ్చును. ఐనను ఎక్కడనో కాని యిందుఁ గృతార్థుఁడు చూపట్టఁడు.

మ. ధనమున్నన్ సతి లేక తత్సుఖము సంపర్కించినన్ సంతతిన్
గన కాభాగ్యము గల్గ వేఱొకటి యాకాంక్ష్యంబు చేకూఱు నిం
కను నొక్కం డది గల్గ నొక్కఁ డదియుం గల్గన్ మఱొక్కండు లే
దనుకోల్దప్పదు తృప్తి యెక్కడని లభ్యంబౌను సంసారికిన్ ?

శంత— (తనలో) ఓహో! వీని మనోనిశ్చయము కడు దుర్వారమై యున్నయది. చక్కఁగాఁ బరిశీలింప నిది యంతయు నాకు బుద్ధిచెప్పుటగాని వేఱొండు గాదు, కానిమ్ము. ఇట్లు గూడఁ జెప్పి చూచెదను. (ప్రకాశము) కుమారా! సర్వవిధములను "గార్హస్థ్యము నింద్య" మనికదా? నీవు సమర్థించుచుంటివి! అట్టియెడ నాకుమాత్ర మయ్యది సుఖకర మెట్లగును? నేనును జాలించికొనియెద. మనమిరువురము నిట్లే యుందము. (దాశునిదిక్కై) రాజా! నీ కొమిరెను నీయిష్టము వచ్చిన వరున కిచ్చి వివాహం బొనరించుకొమ్ము, నీవు కోరినహిరణ్యాక్షసరమ్ములు మమ్మింపవలెకుఁ దెచ్చినవి.

దాశు— (తనలో) ఓహో! తుద కీప్రశంస వంశచ్ఛేదమునకు సూచక మగుచున్నదే! కానిమ్ము, ఇందులకు గాంగేయుం డేమి యుత్తర మిచ్చునో వినియెదఁ గాక!

భీష్మ— తండ్రీ! నేను బ్రహ్మచారిని. కావున నిట్లున్నచో నేలోపమును లేకుండెడిని. నీవో? ప్రకృత మే యాశ్రమమును లేక నిరాలంబుండవై యున్నాఁడవు. "అనాశ్రమీ నతిష్ఠేత" యని వృద్ధులు వచియింతురు. ఒకవేళ నీవిప్పుడు సన్యాసాశ్రమముఁ గైకొనెద ననుకొన్న నది వైరాగ్యమ్ములేని నీ కుచితముగాదు. "విరక్తిలేని సన్యాసము ముక్తినొడఁగూర్చుటకుబదులు ముప్పు నొడఁగూర్చు" నని యనేకగ్రంథములు సెప్పచున్నవి. కావున,

ఉ. సత్యవతిన్ వరింపుము యశస్కరులన్ సుతులన్ భరింపు మే
సత్యము వూనితిం బ్రతిన, సాగరముల్ స్థితి దప్పఁగాక యా

దివ్యంబు చంద్రతారకలు తేజము డింపుదుగాక మేటి దౌ
ర్గత్యము గల్గుఁగాక తిరుగండిఁక నీతనయుండు పూన్కికిన్.

(ఆకసమునుండి పుష్పవృష్టి గురియును.)

శంత— (ఆశ్చర్యపడి చూచుచుండును.)

దాశు— (అట్లే చూచుచుండును.)

భీష్మ— తండ్రీ! చూచితిరికదా! ఇందులకు దేవతలు గూడఁ దమ యంగీకారమును బుష్పవృష్టి మూలమున సూచించుచున్నారు.

శంత— (సిగ్గుతో) కుమారా! ఈపుష్పవృష్టి సత్యసంధుండవగు నీ యోగ్యతను దెల్పుటకుఁగాని వృథాకాముకుండనగు నావివాహము ననుమతించుటకుఁ గాదు.

దాశు— రాజా! అట్లనుకొనకుము. ఇయ్యది నీవివాహమునకుఁ గూడఁ బ్రేరకమే, ఏమంటివా? మా సత్యవతి దేవేంద్రసఖుఁడగు నుపరిచరవసుపుత్రిక. ఆ వసురాజునకు నిన్నల్లునిఁగాఁ గైకొను తలంపు పూర్వముగా నుండె నొక్కనాఁడు నా యొద్దకు వచ్చి సత్యవతి తనకూఁతు రగుటం గూర్చి విస్తరించి వచించి యిట్లనియె.

చ. కలఁడుగదా! సమస్తరిపుసంహరుఁడైన ప్రదీపపుత్రుఁ డ
య్యలఘుని శంతనుం బిలిచి యాత్మజ నిచ్చి ననుం గృతార్థుఁగా
నలువుము దీనిహేతువున సద్గతి నీకును నాకుఁ గూర్పు మి
క్కలికి నిఁకేరు గోరినను గైకొన నీయకుమన్న! గ్రన్ననన్.

దీనింబట్టి చూడఁ దనచెలికాఁడగు వసురాజుకోర్కె చెల్లునని దేవేంద్రుఁ డిట్లొనర్పించి యుండును.

భీష్మ— తండ్రీ! నీ వియ్యనకుం డోడ్కొని తగుగౌరవమ్మునఁ జూచి మన్నించుచుండుము. నే నిప్పుడ యీయన యానతిం జేసి యరిగి

ఉ. బంగరుతేరిమీఁద నల భార్గవివోని మదంబ నుంచి పే
ర్మిం గొనితెచ్చి యెల్లరును మెచ్చుకొనందగు మేటికల్మి న
ర్థాంగిగఁ జేతు నీకుఁ, జరితార్థుఁడనౌదు మదంబకన్న నా
కెంగడు భక్తిఁగొల్తు నిఁక వేలు వచింపకుమయ్య! మ్రొక్కెదన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమ్మునఁ ద్వితీయాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవజననము

తృతీయాంకము

(అంత నిరువురు ఋషిబాలురు ప్రవేశింతురు)

ప్రథ— చెలికాఁడా! జామదగ్న్యముని తన యాశ్రమము విడిచి యిర్యోడకు రాఁ గత మేమై యుండునో?

ద్వితీ— ఏమీ? కారణము నీవెఱుఁగనే యెఱుఁగవా? ఆయనతో నసకుసుమ సుకుమారాంగియు యోగినీ వేషధారిణియు నగు నొక కన్నియ యున్నది చూచితివికదా?

ప్రథ— ఆ! చూచితిని. ఆపె యెవ్వరో? ఈయన వెనువెంట నుండుటకుఁ గారణమేమో?

ద్వితీ— తుదముట్ట వినుము. ఆమె కాశీరాజపుత్రి. అంబ యనునది. అంబికాంబాలికలు ఈమె చెల్లెండ్రు. ఈ ముువ్వురకును దండ్రి స్వయంవరము చాటింపఁగా గాంగేయుఁడు సకలరాజలోకము నోడించి కన్యాత్రయమును దన రథమ్మున నిడికొని చని తన రెండవ తమ్ముఁడగు విచిత్రవీర్యునకుఁ బెండిలిసేయుతఱి నంబ యతనికి సవినయమ్ముగ నిట్లనియె.

ప్రథ— ప్రథమ సోదరుని వదలి రెండవవానికిఁ బెండ్లిసేయుట యెట్లు?

ద్వితీ— ఓహో! "సన్యాసి పెండ్లికి జుట్టుదగ్గఱ నుండియు నెర" యన్నట్లు నీవు బొత్తిగా నీ చరిత్రమే తెలియదే? సరే, ఆసంగతి పదఁపడి విస్తరించి వచించెదను గాని ప్రకృతమును వినుము.

ప్రథ— కానిమ్ము. అంబ యేమనియెను?

ద్వితీ— తే.గీ. "సాళ్వ భూపాలకునియందుఁ జాలవలపు
గలదు నాకు వాయందును గల దతనికి

బలపరాక్రమశాలివై పట్టితెచ్చి
తీవు ధర్మజ్ఞుఁడవు చెప్ప నేమిగలదు?"

ఈమాటకు భీష్ముండు సమ్మతించి సత్యవతి యనుమతిఁగూడఁ గైకొని "నీవు నీయిచ్ఛఁజను" మని వదలిపెట్టెను.

ప్రథ— (స్మృతి నభినయించి) పదఁపడి వృత్తాంతము నేనును గొంచె మెఱిఁగినదే. ఆరాజు "నీవు భీష్మునిచే నంటఁబడి రథమ్మున నుంచఁ బడితివిగాన నిన్ను నేనొల్ల" నన నామె తిరిగియు భీష్మునియొద్ద కేతెంచి తన యవస్థ నివేదించుకొన నతండు "నీ వన్యసంగతచిత్తవుగాన నిన్ను నా తమ్మునికి వివాహము సేయ నొల్ల" ననుటయు నంబ జగదంబయై యుండెనఁటగదా!

ద్వితీ— (నవ్వి) అవును. పేరు విచారించినచో నీమెమాత్రమే కాదు. ఈ మువ్వురును జగన్మాతలుగా నుండఁదగినవారే. కానిమ్ము దీనికేమి. పిమ్మట "ఱంటికిం జెడ్డ రేవణయై" ఋష్యాశ్రమముల పొంతఁ దపం బొనర్చుచుండ నొక్కతఱి యీ మెమాతామహుండరుదెంచి చూచి యావద్వృత్తాంతమును విని యోదార్చి "అమ్మా! పరశురాముండు నాకుఁ బరమ మిత్రుఁడు కావున నీవ య్యానఘునొద్దకుం జని చెప్పుము. అమ్మహానీ యుండు భీష్మునిం బిలిపించి నీ యవమానము నెల్లనిఁ బాపఁగలఁడు" అని చెప్పఁగా మంచిదని యామె భార్గవు నాశ్రయించెను.

ప్రథ— సరే, ఈవిషయమై జామదగ్న్యముని తనశిష్యుఁడగు భీష్ముని మందలించుటకే కాఁబోలును రమ్మని వార్త చేసియున్నాఁడు.

ద్వితీ— (దృష్టినిగిడ్చి) అడుగో దేవవ్రతుఁడు, గురుదర్శనార్థమై వచ్చుచున్నాఁడు. మనము శీఘ్రముగా సమిదాహరణం బొనర్చికొని పోయి వీరికిఁ బరస్పరముం జరగు ప్రసంగము విని యానందింతము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్మ— (తనలో) గురువుగారు స్వాశ్రమమునుండి గదలి వచ్చియు హస్తిపురికి రాక, మధ్య నీ సరస్వతీతీరమున దిగి నన్నుఁ బిలువనంపిరి. ఇందులకుఁ గతమేమో; కానిమ్ము తినఁబోవుచు రుచు లెందుకు? (పరిక్రమించి) అదుగో గురువుగారు, ఎవరో యొకశిష్యురాలితో నేమో మాటలాడుచున్నారు. పోయి నమస్కరించెదఁగాక.

(అంబాసహితముగఁ బరశురాముఁడు ప్రవేశించును.)

పర-శా. అంతేవాసియె మాకు భీష్ముఁడతివా? యాతండు మా మాటకున్
సుంతైనం బ్రతిచెప్ప నోపఁ డొకచో శుంఠత్వముం బూని తాఁ
బంతంబే వహియించుఁగాక పరశుప్రాగల్భ్యముం జేసి వి
న్నింతుం జింతిలనేల? యూఱడిలు మో నీరేజపత్రేక్షణా!

అంబ— స్వామీ! యతఁడు మహాపరాక్రమశాలి యనఁగాఁ బ్రపంచమునఁదానే యనియు నిఁక నెయ్యెడలను శూరులే లేరనియుం గడుగర్వించియున్నాఁడు. కావునఁ దమ్మునుగూడ లెక్కపెట్టఁడనియే యేనూహించెద. స్వయంవరమండపమ్మున ననేక రాజన్యసమక్షమ్మున నతండు పల్కిన ప్రగల్భమ్ములు చిత్తగింపుఁడు.

మ. "కఱకుంగొడ్డలి వేల్పొకండు గురువాఁ గానన్ బ్రణమ్యుండు త
క్కొరులెశూరుల శూరులంచు మది నే నూహింప వీరిప్పు డె
ల్లరునుం జూడఁగ నీ లతాంగులను హేలన్ స్వీకరింతున్ వృథా
గరువంబేటికి? నిల్వరించి నను ధిక్కారింపుఁడా! భూపతుల్"

పర— (సంతోషముతో) వానిపరాక్రమ మట్టిదియే. వానియెదుట నీ రాజలోకం బన నెంత? దేవతలైనను నిలువఁ జాలరు.

మ. కృతవీర్యాత్మజుఁ డాదిగాఁ గల ధరిత్రీనాథులన్ జెక్కురన్
బ్రతిపక్షక్షితినాథదర్పదళన ప్రజ్ఞామహోత్సాహులన్
ధృతిమన్ముఖ్యుల నేనెఱుంగుదు నహో! దేవవ్రతుం బోలు ను
న్నతుఁ డొక్కండును లేఁడు రాముఁడువినా నాచూచు రాజన్యులన్.

అంబ— (తనలో) ఔరా! ఈ మహనీయునికి శిష్యునియం దెంత గౌరవమున్నది.

భీష్మ— (సమీపించి యంజలి ఘటించి)

సీ. ఏమహాభాగునం దిషువిద్య పెదఁజల్లి
మృత్యుంజయుఁడు కృతకృత్యుఁడయ్యె
ఎవనిశక్తికి మెచ్చి యవనీధరకుమారి
కొమరునికన్న నెక్కుడుగఁ జూచె
ఏమహావీరు పే రెదనెంచి భీతిమై
నృపులాఁడుపోఁడుముల్ నేర్చుకొనిరి
ఎందుకారణముగాఁ నవనీసుతుల కవ
నీపాలకత్వంబు నివ్వటిల్లె

తే. గీ. నెవనిపితరులు రాజన్యనివహరక్త
ధారలఁ దృప్తులైరి యే ధన్యతముఁడు
శాపమునఁ జాపమునఁగూడ శక్తినెఱపె
నట్టినీకు నమస్కార మనఘమూర్తి. !

పర— (కౌఁగిలించుకొని) అబ్బాయీ! అటు గూర్చుండుము.

అంబ— (భీష్మునివంకఁ గోపదృష్టితోఁ జూచుచుండును)

భీష్మ— (అంబవంకఁ దిరిగి తనలో) ఓహో! ఈమె యీమహానీయుని కడ కేల రావలయును? (యోజించి) నన్ను గురువుగారు పిల్పించుటకుఁ గారణ మీ కుహనాయోగినియే యై యుండదుకదా?

పర— గాంగేయా! నీ లోకోత్తరమ్ములగు గుణమ్ము లన్నియు విని నేను సంతసించుచుంటిని. నిన్నుంబోల నొరులకుఁ గాదు.

చ. "జనకుని పెండ్లిచేసి గుణసత్తమతన్ గయికొంటి" వంచుఁ "ద
మ్మునికి వివాహమున్ సలిపి ముజ్జగముల్ నుతికెక్కి"తంచు నీ
గొనములు మానిసత్తములు గూడి ప్రశంస యొనర్పఁగాఁగడున్
వినివిని నీవివేకమును వేగతులన్ మది నెంతు నిచ్చలున్.

మ. విలువిద్దెన్ బలుమంది కిచ్చితిని మీపృథ్వీశులం దేమి పా
ఱులయందేమి నినుం బలెన్ మదికి నేరున్ మోదమున్ గూర్ప రీ
యిల నిన్నుంబలెఁ గీర్తికిం దెలవులై యేపారఁబో రొక్కరున్
గలిగె న్నాకు భవద్వశంబున యశఃకైవల్యలీలాగతుల్.

భీష్మ— (తనలో) నన్నింతగా నీమహామహుఁడు నుతించుట యెందులకో? ఈ యుపోద్ఘాత మాశకయ బయలుదేరు ననుటకు వలనుపడదు. తృణీకృతబ్రహ్మపురందరుండగు నీ జగదేకవీరునకు నావలననే కాదు మఱెవ్వరివలనను గావలసినకార్య మొం డుండదు. కానిమ్ము. ఏదో తేలక యుండునా? (వినయముగా ప్రకాశము) ఇదియంతయుఁ దమ యాశీర్వచనము. తమ శిష్యపరమాణువగు వీఁ డింతటినుతికిం దగఁడు. నాయందుఁ దమకంత యనుగ్రహమేని

ఉ. నాదగుబ్రహ్మచర్యము ప్రణష్టము గాక యెసంగునట్లు న
న్నేదెస నేరు నాజిని జయింపక యుండెడునట్లు సత్యమం
దాదర మబ్బునట్లు ధనమందు నిరాశ జనించునట్లు మీ
పాదయుగాశ్రితు న్ననుఁ గృపన్ గని దీవన లీయ వేఁడెదన్.

పర— నీకీగుణమ్ములన్నియును స్వతస్సిద్ధముగనే యున్నవి. ఇందుల కొకరి యాశీర్వచన మెందుకు? (అంబను జూపి)

చ. అనఘుఁడవై సమస్తవిషయమ్ములయందును మేలుబంతివై
పనుపడు నీకుఁ జెప్పఁ దగుపాటిదె? యీవిషయంబు; శూరతా
ఖనివయి యీ కనత్కనకగాత్రిని దెచ్చి పరిత్యజింపఁగాఁ
జనునె? యనాథయై యిది భృశంబు గృశించె నిటుల్ పొనర్తురే?

తే. గీ. గతము చింతింపఁగా నేల కడచిపోయె
నింక నేనియు నీ శర్వరీశవదన
ననుజునకుఁ బెండ్లిచేయు మీ యీఁడుగోడు
పోసికో నేల? నీవంటి పుణ్యమతికి.

ఆ. వె. అబల లస్వతంత్ర లగుటచే నంగనల్
వారిఁ బ్రోచుచుండ వలయుఁ బురుషు
లెచట స్త్రీజనంబు లెలమిమై వర్తింతు
రచట నిల్చు లక్ష్మి యనవరతము.

ఉ. అంగనలన్ వృథాగ నెవఁ డాఱడి నెట్టి తిరస్కరించు నా
నెంగలికిన్. యశోబలవివేకము లెల్ల నశించు నయ్యనా
ర్యుం గడు నిందసేయుదురు యోగ్యులు "వీఁ డఘముం"డటంచు; స
త్సంగతిగల్గు నీ కిది యశస్కరమౌనె? తలంచి చూడుమా.

శ్రీకృష్ణ— (తనలో) ఓహో! తుదకీ యనాత్మజ్ఞ యీయుపాయ మాలోచించి యీమహాత్ము నాశ్రయించినది. ఆశ్రితపక్షపాతిత్వము మహామహా లకు సహజం బగుటచే నియ్యనఘుం డిందులకుఁ బూనుకొన్నాఁడు. కానిమ్ము. యథార్థము నివేదించిన వినకపోవునా? (ప్రకాశము)

మ. "ఎద నే సాళ్వునిఁ గోరియుంటి" నని తా నీకన్నె నాతోడ దీ
నదశన్ జెప్పఁగ "నన్యసక్తహృదయన్ గైకొంట త"ప్పంచు నా
షోప్పదవన్ బొమ్మని యానతిచ్చితి మహాయోగంబు చేకూరిన
ట్లని వేడ్కం జని వెంటనే మరలి తా నేతెంచె మాప్రోలికిన్.

అట్లు వచ్చి సాళ్వుండు తన్నవమానించుటకుఁ గారణంబు నేను గథమ్మునుంచి తెచ్చుట యని చెప్పి తన చెల్లెండ్రతోఁబాటు మదనుజునకుఁ దన్నుంగూడఁ బరిణయంబు గావింపు మని వేఁడుకొనఁగ నే నంగీకరింపనైతి; అందులకుఁ గారణంబు సర్వజ్ఞులగు తమకు నేను వక్కాణింప నవసరము లేదు.

క. కొండిక లగు కన్నియలకుఁ
బెండిలి యగు మీఁద నెట్లు పెండిలియౌ? నీ

యండజయానకు; నది గా
కొండొరు వలచిన లతాంగి నొప్పునె కొనఁగన్?

మౌ — (కోపముతో) ఇంతకును నీవు చెప్పఁబూనిన ముఖ్యాంశమేమి? ఈపె నక్షోగతిపాలు చేసెదననియే కదా? ఏదో కొంచె మీ కన్నియయందు లోప ముండుటంబట్టియే యీవిషయము మావఱకు వచ్చుటయు మేము నీకుఁ జెప్పుటయు నీవు మామాట త్రృణీకరించుటయుఁ దటస్థించినది. నీ వీ స్వల్పలోపమున కీ యబల నింత యనాదరింతువేని నా చేయు ప్రతిజ్ఞ వినుము.

ఉ. చంపెద నిన్ను నీ యనుజుఁ జంపెద నీదగు బంధువర్గముఁ
జంపెద నీదు భృత్యులను జంపెద నా కెపరడ్డమైననుఁ
జంపెద నీపురంబు వెలుఁగన్ బరశుజ్వలనాబ్ధిలోపలన్
దింపెద మున్నువోలె నృపతివ్రజముఁ బనిఁబూనిఁ దంపెదన్.

(పండ్లు పటపటఁ గొఱుకుచు) ఏమీ! నాకు శిష్యుండవై యుండి యీమాత్రము నేని నాయాజ్ఞను మన్నింప నేరవుగా? అవురా! జాతి!

ఉ. క్షత్రియజాతి యంచెఱిఁగి క్షత్రియులెల్ల నపాత్రులుఁ ద్వేష
ద్రోత్రులు నం చెఱింగియును గొండొకకాలమునుండి “యెందుకీ
శత్రుత” యంచు మిమ్ములను ఛాత్రులుగాఁ గొనుచుంటి నేఁడు నా
గాత్ర మశేషముఁ గరుగఁగా గమకించితి వౌర! దుర్మతీ!

నీ వెట్టివాఁడ వైనను నీయందలి వాత్సల్యప్రాబల్యముం జేసి యిం కొక్కమాట చెప్పుచుంటి నాలకింపుము.

ఉ. ఈకమలాక్షి కీవు గతియేనియుఁ గల్పన సేయవేని యీ
లోకములో మఱొక్క నృపలోకశిఖామణి యాదరింపఁ డే
కాకినియై యిటుల్ తిరుగఁగాఁ వలె యోషనదుర్మదంబు పల్
పోకలు నేర్చుచు నెఱుపోయిన నీదురితంబు నీడగున్.

క. చిన్నతనము మానుము నీ
కన్నన్ మూర్ఖుండఁ గానుగా? నేను; మృగా
క్షి న్నీదుతమ్మునికిఁ జెం
డ్లి న్నాకై సేయు మినుమడింపుము యశముల్.

క. ఎఱుఁగక తప్పొనరించియు
నెఱిగించినయప్పు డెఱిఁగి “యేప మిది” యటం
చరసి యది దిద్దుకొనుటయె
మఱియాదసుమీ! వివేకమహితుల కెందున్.

భీష్మ — (తనలో) ఈయనఘుండు తా నేది తలఁచిన "నది యట్లు కావలయు" ననువాఁడేగాని యొకరు చెప్పు తోవకు వచ్చువాఁడు గాఁడు. పోనిమ్ము. "గుర్వాజ్ఞగదా?" యని యిందుల కొప్పుకొంద మన్న నియ్యది యనురక్తదాంపత్య మగుటచేఁ గులనాశనంబునకు హేతు వౌను. కావున నేదేని తెఱంగున నీమహాత్ము నొప్పించుటయు నొప్పకున్న నియ్యనఘు నాజ్ఞ చొప్పున సాహసంబునకు దిగుటయు నిందుఁ గర్తవ్యములు. (ప్రకాశము)

చ. గురుపరులయ్యు మాయెడలఁ గూరిమిగల్గినవారలయ్యు నొం
డొరుల తెఱంగునన్ బలుకఁ బొప్పునఁటయ్య! పరానురక్తయౌ
తరుణి కుటుంబమున్ జెఱుపదా? యిటు దా ముపదేశముం బొన
ర్తురె! "వినలే" దటంచు నను దూఱుదురే! యిది నాదు దోసమే?

క. గురు లేమనినను శిష్యులు
త్వరపడఁగారాదు వారె దయఁ జూతురు కో
పరసము కొండొక మరలిన
తఱి నట్లగుటన్ బ్రశాంతి దగు శిష్యులకున్.

తా మేమివచించినను నయ్యవి మా కాశీర్వచనములు. తమతో మాకు వివాద మెన్నఁటికిని సమంజసముగాదు. శాంతి వహించి యీ దీనుని మన్నింపఁ బ్రార్థించెదను. (అంజలిపట్టి నిల్చును.)

పర — (కోపముతో)

మ. "గురు వీతం"డని పూర్తిగా నెఱిఁగియున్ గ్రూరుండవేకాక ధి
క్కారణంబుం బొనరింతువే ఖలమతీ! కార్యం బకార్యంబు నా
నెఱుఁగం జాలక యేను జెప్పెదనె? నీవే నాకు బోధించుటల్?
గరువం బింత జనించెనే? సరిసరే కానిమ్ము యుద్ధంబిఁకన్.

ఓరీ గురుద్రోహీ! క్షత్రియకులాంగారమా!

చ. చిరముననుండి శాంతమును జెందిన నా హృదయంబులోని చి
చ్చురులఁగఁజేసియున్ బయికి యోగ్యగతి న్నటియించుచుంటి వే
నెఱుఁగనె? యింతమాత్ర మిదియే పరికింతువుగాక బ్రాహ్మణ
స్ఫురణము వేగఁబోయి బలముల్ గొలువన్ జనుదెమ్ము పోరికిన్.

భీష్మ — (తనలో) ఇఁక గురువుతో గ్రుద్దులాట యెట్లునుం దప్పదు. తప్పక పోవుఁగాక! ఇదియును గుర్వాజ్ఞగనుక నంత తప్పిదము గాదు. కాని వాక్పారుష్యము మాత్రము వారికిఁ జనుఁ గాని నాకు లేశమును జనదు. కావున వినయముగనే మనవి చేసికొందుఁ గాక. (ప్రకాశము) దేవా! దేవర వృథాగా నాపై నిట్లు కినిసిన నే నేమి మనవి చేసికొనుదుఁ గాఁడను?

శా. నాకున్ మీకును బోరు న్యాయ మగునే? నన్నేరు నిర్జించినన్
మీకున్ గీర్తిఘటిల్లునే? యొకట నే మి మ్మోడఁగాఁ జేసినన్
లోకుల్ కాకులు గేలిసేయరె? దయాశూన్యంబు వో నాడి నా
పైకిన్ వచ్చుట ధర్మమే? రిపుఁడనే? పాజ్ఞుల్ ప్రశంసింతురే?

పర— (కోపముతో) ఏమీ! నీవే నన్ను నిర్జించెదవుగా? కానిమ్ము, నీకీ ధైర్య మెక్కడినుండి వచ్చినదో నే నెఱుఁగుదునులే.

ఉ. "రాముని కోడె నీ పరశురాముఁ" డటంచును "వాఁడు క్షత్రియ
గ్రామణి" యంచునున్ దలఁచి కాఱులు ప్రేలఁదొడంగి తీవు శ్రీ
రాముఁడు నిన్నుఁబోలె నొక రాజకుమారుఁడు గాఁడు విష్ణుతే
జోమహితుండు నాపలెనె; సూక్ష్మమతుల్ గుఱుతింతు రింతయున్.

క. రాముండె నేను నేనే రాముఁడు
మాయిరువురకుఁ బరాభవ మనఁగా
నేమి? యిది యొప్పకుందురె?
ధీమంతులుఁ దత్త్వవిదులుఁ దేవోధికులున్.

కానిమ్ము, దీనికేమి? నీవు సైన్యసమేతుండవై యరుదెమ్ము. సకలమ్మును బదఁపడి తెలియఁగలదు.

భీష్మ— (తనలో) పృథివి పుట్టినది మొదలెవ్వనికిని దటస్థింపని దురవస్థ నాకుఁ దటస్థించుచున్నది. కానిమ్ము. ఇందులకుఁ బ్రతిక్రియ కన్పట్టదు. నే నొకటి చెప్పిన వేఱొకటిగాఁ బరిణమింపఁజేయు నీ మహామహునితో నేమి వచించినను గలహకారణమే యగుచున్నది. (ప్రకాశము) స్వామీ! తామిప్పు డూహించినట్లు నేను దమ్మును జయింతుననికాని తాము శ్రీరాముని కోడిపోవుటచే నన్మదాదులకుఁ గూడ లొచ్చని కాని నా యభిప్రాయము కాదు. నే నేమి మనవిచేసికొన్నను దమ హృదయమున కది యన్యథాపరిణమించుచున్నది. కావున,

ఉ. దేవరయాజ్ఞ చొప్పున నిదే యనిఁ జేయఁగ నియ్యకొంటి మీ
సేవ పొనర్చి మున్ను కృషిచేసి గడించిన శస్త్రవిద్యయే
పావన తేజ! నాకిపుడు బాసట నేసెడుఁగాక సేన లిం
కేవియు నాకు నేటికి? మహీయము మీపదభక్తి చాలదే?

ఆజ్ఞ యొసంగుఁడు. రథినై యరుదెంచెదను.

(నిష్క్రమించును.)

అంబ— చూచితిరికద, మీ శిష్యుని దురహంకారము ? నాకై యమోఘవచస్కులగు తమ వాక్కుఁగూడ వృథాగా వినియోగించితిరి. మిమ్ముల నే యవమానించువానికి నాబోఁటి బోటి యొక లెక్కా ?

పర— (కొంచెము కోపముతో) కుమారీ ! ఇందు నీలోపముఁగూడ నున్నది గాని లేకపోలేదు. ఏమైనను మచ్ఛాసన మతిక్రమించుటఁజేసి యవశ్యము నతని శిక్షించి తీరెదను.

అంబ— అతఁడట్లు సమర్థించె నే కాని నా లోపము లేశమును లేదు. ఏమంటిరా ? నే నీస్వయంవరమునకు మున్నె సాళ్వుని వరించి యుంటిని. నా చెల్లెండ్రకొఱకు మాత్రమె స్వయంవర మేర్పడినది. వినోదముగాఁ జెలికత్తియలు నాకుఁగూడ స్వయంవరోచితాలంకారమును జేసిరి. అంతియ కాని నే నిందుద్దేశింపఁ బడినదానఁగాను. ఇది యిట్లుండ,

తే. గీ. బ్రహ్మచారిగదా ! తాను బడఁతి నెట్లు
లంటె ? నిదియు స్వయంవర మగుట యెఱిఁగి
యప్రయోజకుఁడగు తన యనుజుకొఱకుఁ
గోర్కి లేని మమ్ముల నేల కొనఁగవలయు ?

నేను "పరానురక్త"నని కదా! యీతండు మీతోఁడఁ జెప్పుచున్నాఁడు. నా చెల్లెండ్రుమాత్ర మతనిం గోరి వరించియుండిరా ? అగస్త్యభ్రాంతి యన్నట్లు భీష్ముని తమ్ముఁడనుట తప్ప నతని పేరేని యెవ్వరికిని దెలియదు. ఇది యిట్లుంతము. ఈతని పెద్దతమ్ముఁడు చిత్రాంగదుఁడు గడుఁ బొగరునఁ జరింపఁ గని చిత్రాంగదుం డను గంధర్వుఁడు మాపు మాఁపెఁ గదా ! అప్పుడీ గాంగేయుని పరాక్రమ మేమయ్యెనో యోజంపుఁడు.

(అపటీక్షేపముగా గంగ ప్రవేశించును)

గంగ— (తనలో) కొమరునిపై గురుపయ్యును స్వల్పవిషయమ్మునకు భార్గవుండు గసలుచున్నాఁడని సరస్వతి నాకుం జెప్పెఁగావున నమ్మహానీయు నెల్లేని యనునయించెద. (సమీపించి ప్రకాశము) మహాత్మా! చిఱుత యగు శిష్యునిపై నలుగుట తమకు ధర్మము కాదు. నా మొగమేనిఁ జూచి నాకొమరు ననుగ్రహింప వేఁడుకొనుచున్నదానను.

పర— (వైమనస్యముతో)

క. ఎక్కడి గురుఁడను నే నిం
కెక్కడి శిష్యుండు వాఁడు; హీనునిగతి స
న్నెక్కుట తృణీకరించెను
ధిక్కారము సైఁపరె ట్లుదీర్ణచరిత్రుల్.

నీయందు నేను గౌరవము లేనివాఁడఁ గాను. నన్నారక మోమోట పెట్టకుము. విచ్చేయుము. అంత పలసినచోఁ బుత్రునికి బుద్ధిచెప్పుము.

గంగ— ఈ యనఘుని మనము పూర్తిగాఁ జెడియున్నది. ఇఁక నే నేమిపచించినను లాభము లేదు. పోయి కొమరునికే బోధింతుఁగాక!

(నిష్క్రమించును)

అంబ— (తనలో) ఈ పెనలన నీ రణము విచ్ఛిన్నమైనదని యనుకొంటిని. కాని యపంధ్య ప్రయత్నుం డగుటచే నిమ్మహనీయుం డీపె మాటలను వినిపించుకొననే లేదు. (పండ్లు పటపట గొఱికి) ఎల్లేని వాని శిరము ధరఁ ద్రెళ్ళపలయు. నా పరిభవానలము చల్లాఱపలయు. స్త్రీననికదా! నన్నింత సైచ్యముఁగాఁ జూచుట! కానిమ్ము,

తే. గీ. స్త్రీల పట్టుదలయు స్త్రీల సామర్థ్యంబు
స్త్రీల యోగ్యతయును స్త్రీల మనముఁ
దెలిసికొనెడిఁ గాక దేవవ్రతుం డొక్క
యంబ కారణమున ననద యగుచు.

(భీష్ముఁడు రథసహితముగా ప్రవేశించును)

భీష్మ— (వినయముతో)

తే. గీ. అంజలి ఘటింతు మీకు వీరాగ్రగణ్య!
మ్రొక్కెదను మీ పదముల కమోఘచరిత!
ఇదె నమస్కారమయ్య మునీంద్రవంద్య!
అయ్య! సాష్టాంగ మిదుగో లోకైకపూజ్య!
ఈ నా మనవి యొకటి చిత్తగింపవలయు.

ఉ. నే రథమందు మీరు ధరణీతలమందును నుండి పోరు నీ
తీరు నుతింతురే? రణవిధిజ్ఞులు నన్నిది నీదు మందురో
తేరకి మీరుఁగూడఁ బ్రయాతింతురొ యానతి యీఁదగుఁ బహో
దారచరిత్ర! మీ కొరులు ధర్మము చెప్పెడిపాటివారలే?

పర—(సంతోషముతో) గాంగేయా! నీ తెలివితేటలకు నాకుఁ గడు సంతోషమగుచున్నది. నీ విప్పుడు నమస్కరింపవేని నిన్ను శపించియే యడఁచివేయుదును. ఇఁక నిన్నాశీర్వదింపవలసియున్నను నే నిన్ను జయింపఁ బూనుకొంటచే విజయము తప్పఁ దక్కిన శ్రేయస్సులు గలుగునట్లాశీర్వ

దింపఁబడితివి. మాకు రథాదికము సర్వమును నచ్చటనే సంసిద్ధము కాఁగలదు. రణోచితస్థలమ్మున కవతరింపుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు)

అంబ— (చూచి) మునుమున్న భార్గవుఁడే శిష్యునిపై ననేకములుగ శరములు గుఱియుచున్నాఁడు. ఔరా! ఒక బాణమేని దన యరదము పొంతకుఁ గూడ రాకుండఁగనే గాంగేయుండు వారించి మరలఁ గొన్ని యమ్ములు గురువుపై నిగుడ్చుచున్నాఁడు. (ఆశ్చర్యముతో) ఈ యుద్ధము గడు భరముగా నున్నయది. ఇది చూచుటకే కడు భీతిగలిగించుచున్నది. (ఆకసముపంకఁ జూచి) అంబరచరుల విమానము లెల్లయెడల నిండినవి. ఋషులందఱును బరశురామపక్ష మవలంబించినట్లు కనుపట్టుచున్నారు. ఔరా! యెన్నిసార్లిరువురును మూర్ఛిల్లి మరలఁ దెప్పిఱిల్లుచున్నారు. ఎన్నెన్ని మహాస్త్రములు ప్రయోగించి వారించుకొనుచున్నారు. (వినుటనటించి) గురువరుఁడు సింహనాద మొనర్చి యేమో అనుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

ఉ. నిన్ననె చచ్చిపోతివని నే ననుకొంటినిగాని యంతలోఁ
గ్రన్నన నూర్పువుచ్చితివి కాఁగల తక్కిన బన్న మీ దినం
బున్నది కాచికొమ్ము ప్రయోగము లీ శరముల్ భవాదృశుల్
వెన్నిడి పాఱిపోదు రివి వీనులు సోకినయంతమాత్రనే.

అంబ— (బొమముడిపాటుతో) నిన్న నంతఁ జఱకు వచ్చినమాట సత్యమేకాని యంతకుము న్నీ యనకుమాత్ర మీయవస్థ పట్టలేదా? తుదకేమి జరగునో కాని యిప్పటికి గురుశిష్యులలో నొకర కొక రెప్పలను దీసిపోయినట్లు లేదు. (పరికించి) భీష్ముఁ డేదో ధ్యానములో నున్నట్లు తోఁచుచున్నది. (ప్రక్కకుఁజూచి) ఎందులకో కలహాశనముని యిటు డిగుచున్నాఁడు.

నార— (ప్రవేశించి) గాంగేయా! తత్తఱపడి యనుచిత కృత్యమును జేయుచున్నాఁడవు.

చ. వసువులు నిన్న రాతిరి యవంధ్యతరంబగు మోహనాస్త్రముల్
వెస స్మృతి కెక్కఁజేసి రది విష్ణువుపై గురువర్యుపై ద్విజా
గ్రసరునిపైఁ బ్రసారితముగా నొనరింతె! యెఱుంగఁ డీ శర
ప్రసరణ మాఁగుమంత్రమును రాముఁడు నీమది నేమి యెంచితో!

భీష్మ— (ప్రవేశించి) మునీంద్రా! అయ్యనఘుఁ డిద్దానిని నాఁగుట యెఱుంగఁ డను హేతువుననే నే నిది ప్రయోగింపఁ దగ దనుట యంత యుక్తి

యుక్తముగాఁ దోఁచదు. మీ రనేక రణమ్ములు చూచియుండియును నట్లు వచించుటకుఁ గత మారయఁ జాలకున్నాఁడ.

పార — (తనలో) ఇప్పట్లు నీతనికిఁ జెప్పఁదగిన యుక్తియే లేదు. (యోజించి) ఇట్లగుఁగాక. (ప్రకాశము) గాంగేయా! నీగురుండు సైన్యసమేతుండవై యనికి రమ్మన్నప్పుడు నీ వేమంటివో జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొనుము.

భీష్మ — (స్మృతి నభినయించి "దేవర యాజ్ఞచొప్పన" అనునది మరలఁ జదువును)

పార — అదుగో "మీసేవ పొనర్చి మున్ను కృషిచేసి గడించిన శస్త్రవిద్యయే" అనికదా! చెప్పితివి. దాని కర్థమేమి? నేను మీయొద్దఁ జదువుకొన్న శస్త్రవిద్యచేతనే మీతోఁ బోరాడెదఁ గాని యితరము లేశమును సహాయముగాఁ గొననని యభిప్రాయము స్ఫురించుచున్నది. ఈ మోహనాస్త్రము నీవు వెనుకటిజన్మమునం దెఱిఁగినదియు నిప్పుడు వసువుఃచే స్మారితమైనదియుఁ గాని జామదగ్న్యుని కతన సంపాదించినది గాదు కావున,

ఆ. వె. సత్యసంగరుఁడవు సత్యప్రతిజ్ఞుఁడ
వనఁగ వినుతి కెక్కినట్టి ఘనుఁడ
వింత స్వల్పమునకు నిట్లుల వ్రతభంగ
మాచరించుకొనెదవయ్య పృథగ?

భీష్మ — (తనలో) ఈమహాముని కలహాశనుం డయ్యును నియ్యెడ నెందులకో వారింపఁ బూనుకొన్నాఁడు. (ప్రకాశము) మునీంద్రా! ఇప్పట్ల మీరు చెప్పఁ బూనినది కొంత యుక్తియుక్తముగనే యున్నను, సమంజసముగా మాత్రము లేదు. ఎవ రేమి చెప్పినను నేను రణమునుండి మరలువాఁడను గాను.

ఉ. చచ్చినఁ జచ్చిపోవలె జనన్ గురువర్యుని చేతిలోన, న
స్మచ్చటులాస్త్రసంపదకు మద్గురుఁడేనియు లొచ్చుగావలెన్
వచ్చినవాఁడు వచ్చెనిఁక వారణచేయకుఁ డయ్య! మీనుడుల్
నచ్చవు మాకు; మాపయిఁ జలంబు వహింపకుఁ డయ్య! యియ్యెడన్.

పార — దేవవ్రతా! ఇంతటితో మీసంగరము సమాప్తమే కాని యిఁక జరగనేరదు. దేవతలయు ఋషులయు నభిప్రాయము గట్టిగా నిట్టులున్నది. అదుగో జమదగ్నికూడఁ దన కొమరునకు బోధింపుట కిటు వచ్చుచున్నాఁడు పరికించితివా?

(జమదగ్ని ప్రవేశించును.)

జమ— (తత్తఱపాటుతో) తండ్రీ ! పరశురామ !

ఉ. నాకయి ఘోరమైన ప్రతినన్ గయికొంటివి మున్ను, దానిచే
వ్యాకుల మయ్యెలోక మటుపై నెటులో శమమున్ వహించి తా
కాఁకకు మాఁడియున్ మరలఁ గన్పడి క్షత్రియజాతి మెల్లఁగా
మేకొని వృద్ధి నెంటనె శమింపఁగఁ బూనెదవయ్య ! పుత్రకా !

(పరశురాముఁడు ప్రవేశము.)

పర— (నమస్కరించి) తండ్రీ! నేనొక్కటిఁజెప్పెద నవధరింపుము.

ఉ. అప్పటి కార్తవీర్యరణ మాదిగ సంగరరంగమందు వీఁ
డెప్పుడుగాని నెక్కఁజనఁడింతయు లోక మెఱుంగు భీష్ముఁడో !
నిప్పులకుప్ప యాతఁడు ననిన్ నెదురీయుట సున్న యారకే
చెప్పఁగనేల ? మమ్ముఁ గృపసేసి రణమ్మున కాజ్ఞ యీఁదగున్.

జమ— కుమారా ! నేఁటి కిరువదియేడుదినములు కావచ్చెను గదా ! ఒక రొక రించుకేని దీసిపోతిరా ? ఇదిగాక

ఉ. శాపముఁ జాపమంచు రిపుసంహృతికై గల దొక్కయుగ్మ మిం
దాపదలందుఁ దప్ప మన కాద్యము ముఖ్యము, క్షత్రిజాతికిన్
జాపము ముఖ్య మట్లగుట శాంతి వహింపఁగదయ్య! యెందుకీ
పాపపుఁగృత్య మియ్యది తపస్వులకున్ హితమౌనె ? పుత్రకా !

నార— కుమారా ! చూచితివా ? జమదగ్ని తన తనయున కెట్లు శాంతవచనములు బోధించుచున్నాఁడో ? నీ వీ సమయమున గురునికటమునకు నరిగి మ్రొక్కితివేని నిన్నాతఁడు మిగులగౌరవించును. ఇంతకన్న నీవ య్యానఘు నిర్జించుట యశక్యంబని తలఁపకుము. నామాట వినుము.

(పరశురామునియొద్దికిఁ దీసికొని చనును)

భీష్మ— (తనలో) ఈ మునివచనం బుల్లంఘించితినేని మూర్ఖతగానుండును. అంత గురుఁడు న న్నవమానించినచో నెప్పటిసమరము స్థిరమయియే యున్నదిగదా ! (నమస్కరించును)

పర— (తనలో) ఈతండు మోహనాస్త్రప్రయోగాభిముఖుండయ్యును నిమ్మని వచనంబులకతన నైరంబుడిగి నమస్కరించుచున్నాఁడు. ఇఁకనాకుఁ బంతమెందుకు ? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) శాంతనవా ! నీకతన నేను ధన్యుండను కృతకృత్యుండను.

ఉ. నన్ను జయించి తీవు మునినాథులుసాక్షిగ మోహనాస్త్రసం
పన్నతఁజేసి నీజయ మపారముదం బొనఁగూర్చె నాకు నీ
కన్న ధనుర్ధరుండు త్రిజగమ్ములయందును లేఁడు నీకు పా
టెన్నఁగనీవె నీకతననే యిఁక నే బలవంతుఁడంజుమీ.

(అంబదిక్కు—)

ఉ. ఈతఁడు నాకకాదు త్రిదశేంద్రులకేని యజేయుఁ డింకనో
పూతచరిత్ర! నీ వెటకుఁబోయెదవో యటఁబొమ్ము చూచితే
చేతకు మించినంతపనిఁ జేసితి శక్యముగాకపోయె నీ
వ్రాఁతకు నేనెవండ? మగువా! నగుఁబాటిఁక నేమి చేసినన్.

అంబ— (లజ్జాదైన్యములతో) గురువర్యా! మీశక్తివంచన లేక యుపకృతికై ప్రయత్నించితిరి. ఇంతకన్న నేమి సేయఁదురు? తమకు వృథాగా నింత పరిశ్రమ మిచ్చినందులకయి నన్ను క్షమింప వేఁడెదను. నాయవమానమా? ఇది యెన్నఁటికి నేవిధమున దీఱవలయునో అప్పటికి నా విధమునఁ దీఱఁ గలదు. నాకు సెలవొసంగుఁడు. నేను భవిష్యద్గతికయి యత్నింపవలయు.

(నిష్క్రమించును)

భీష్ము— (వినయముతో)

ఉ.. బాలుఁడ నైనహేతువున భావిగతుల్ గనలేక మీ యెడన్
జాల నవజ్ఞ చేసితిని ఛాత్రుఁడనయ్యు వృథాగ్రహమ్ము మై
వాలములో నెదిర్చి యిదియంతయు దేవరయోర్పుకల్మి ను
చ్చాలిత మయ్యెఁగాక యిటుసైఁతురె! వేఱొక రెవ్వరేనియున్.

నా కాజ్ఞ యొసంగుఁడు

(నిష్క్రమించును)

జము— తండ్రీ! యిఁక నీవీ చాపాయుధత్వ ముడిగి మావలెనే శాపాయుధుం డవై వన్నె కెక్కుము. చనుము. మేమరుగుచున్నాము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమ్మనఁ దృతీయాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవజననము

చతుర్థాంకము

(అంత వ్యాసులు ప్రవేశించును)

వ్యాసు— (తనలో సంతోషముతో)

మ. యమునా ద్వీపమునందు నన్నుఁగని కన్యాత్వంబు లోపించునం
చు మదిన్ జంకి త్యజించి పేర్మిమెయి నిచ్చో నన్ను ధ్యానించె నా
కమ తే న్నేఁటికిఁ దల్లిఁ గాంచఁదగు భాగ్యం బెంతపుణ్యంబు నే
మనుమైమున్నొనరించికొంటినొకదా మాతల్లి నీక్షింపగన్!

(స్మృతి నభినయించి) అవును. అప్పుడు తల్లితో "నన్ను నీ వెప్పుడు
స్మరింతువో అప్పుడె నీయొడకు వత్తు" నని చెప్పియుంటిని. కావునఁ
బోయెదను. (పరికించి) హస్తిపురికి వచ్చితిని. (యోజించి) తల్లి
నన్నుఁగనిన పదఁపడి యేమైనదియు నెచ్చట నున్నదియు నుంతేని
యెఱుంగక తపస్సమాధిలో నున్న నాకుఁ దల్లి యెక్కడ నున్నదియు
నెట్లు తెలిసెడిని? అక్కటా! యెక్కడి కేగుదును?

(ధ్యానము నటించి)

ఉ. నా జనకుండు సన్మునిగణ స్తవనీయ చరిత్రుఁడేనియున్
నా జనయిత్రి సర్వ భువన స్తవనీయగుణాఢ్యయేని ని
ర్వ్యాజ పరోపకారపరమై మది నాయది యొప్పునేని నా
కో జగదీశ! నా జననియునికి సమస్తము గోచరించుతన్.

(కన్నులు మూసికొని మరలఁదెఱచి సంతోషముతో) ఆహా! భగవ
దనుగ్రహామువలన సమస్తముం గరతలామలకముగఁ బొడకట్టినది. ఔరా!
అప్పుడే యెన్ని మార్పులు జరగినవి! కాల మనివార్యము.

సీ. శంతనుండు మదీయ జననిఁ బెండిలియాడెఁ
గలిగి రిర్వురుసుతు లలితమతులు

వారి బాల్యముననే ధారుణీపతి వోయె
భీష్ముండు రక్షించెఁ బిదప వీరిఁ
బదఁపడి గర్వియై ప్రథముండు మృతిచెందె
రెండవవాఁడు ధీరుండు ప్రబలె
నంబికాంబాలిక లతనికి సతులైరి
యతికాముకుండయి యతఁడు సమసె

తే. గీ. వంశ మంతరించెడి దురవస్థ వచ్చెఁ
దల్లిమాటకు గాంగేయుఁ డొల్లఁడాయె
దానిపై నాదు జన్మం బతనికిఁ దెలిపె
నాఁతడును సమ్మతించె నన్నుంబ తలఁచె.

(సంతోషముతో) ఔరా! భవితవ్యత? ఎఱుఁగనియప్పుడును దల్లి యున్నయెడకే వచ్చితినే. (పరిక్రమించి) ఇదియే నగరు. (పరికించి) తల్లియును గాంగేయుండును నా రాకకయి వేచుచు నేమో మాటలాడు కొనుచున్నారు. పోయి నమస్కరించి జన్మమును కృతార్థముగా నొన రించుకొనియెద.

(భీష్ముండును సత్యవతియుఁ బ్రవేశింతురు)

భీష్మ— తల్లీ! ద్వైపాయనుండు తపస్వికరణ మెలంగుటంజేసి బ్రాహ్మణుం డనియు మనము క్షత్త్రియులమనియు సంశయించుచున్నట్టు లున్నారు. అట్టి సంశయము లేశమును వలదు.

ఉ. హైహయుఁ జంపి మీఁద జమదగ్ని తనూజుఁడు మున్ను గండు పూ
ర్ణాహుతిఁ జేసె క్షత్త్రియకులాంకురముల్ మఱి మొల్వకుండ ని
ర్వాహకుఁడై జ్వలత్ప్రశురవహ్ని శిఖాతతియందు విప్రసం
దోహముగాదె క్షత్త్రకులదోహదమయ్యె ననంతరంబునన్?

ఇదిగాక పారాశర్యుండుఁగూడ నావలెనే యిందు నియోగింపఁదగిన వాఁడే కాని యన్యుండుగాఁడుగదా!

సత్య— తండ్రీ! సర్వధర్మము లెఱింగిన నీకు నేను జెప్పవలసిన దేమి యుండును. అతని వలననో నీ వలననో యీవంశము వృద్ధినందఁ దగినది. లేనిచో నింతటితో విచ్ఛిన్నముకాఁదగినది.

వ్యాస— (సమీపించి)

చ. బహుళతరామయమ్ములను బాపఁగఁ జాలెడు మాతృభక్తి దు
స్సహదురితప్రచారము నసార మొనర్చెడి మాతృభక్తి తా

నిహపరశోభనంబు లుదయింపఁగఁజేసెడి మాతృభక్తి నా
కహరహముఁ బ్రవృద్ధమగునట్లు లొనర్పుము తల్లి మ్రొక్కెదన్.
(నమస్కరించును)

సత్య— (సంతోషముతోఁ దనలో) ఎంత ధన్యాత్మురాలనో కదా! ప్రాజ్ఞుఁడగు పుత్రునింజూచి యానందింపఁగలిగితిని. విజితేంద్రియుండగు పరాశరుం డప్పు డీ నినువు ననుగ్రహింపఁడేని యిప్పటి యవస్థంబట్టి నేననపత్యురాలనే కావలసినదానను. నా కిట్టి సుయోగముండుటం జేసియే పరమవిరక్తుండగు నమ్మునిం గట్టి ప్రవృత్తి గలిగినది (కౌఁగిలించుకొని ప్రకాశము) తండ్రీ! చిరాయుష్మంతుఁడవయి సర్వవిధముల వర్ధిల్లుము. పుణ్యాతిరేకమ్మునం జేసి దిరిగియు నిన్నుఁ జూడఁగలిగితిని.

భీష్మ— (నమస్కరించి)

శా. వేదవ్యాసుఁడ వంచు సర్వజగతీవిఖ్యాతపాండిత్యప
మ్మోదస్వాంతుఁడ వంచు ధర్మవిదులంబూర్ణుండవంచున్ భవ
త్పాదద్వంద్వముగాంచు వారలకుఁ బాపం బుండదంచున్ శ్రవ
స్స్వాదార్హంబగు నీ చరిత్రము వినన్ సంతోష మయ్యెన్ మునీ!

ఉ. ఇట్టిమహానుభావుఁడ వహీనమహత్త్వయుతుండ వీవు లోఁ
బుట్టినవాఁడ వౌదుసఁటె! పూర్వభవార్జితపుణ్య మెట్టిదో?
నెట్టన నిన్ భరింప ధరణీతరుణీమణి యేమినోఁచె? నీ
పట్టణభాగ్యమేమొ? నినువంటి మహాత్ముని రాకఁ గైకొనెన్.

వ్యాసు— (గౌరవముతో) గాంగేయా! నీవంటి పావనచరిత్రులు మునులలోఁ గూడఁ గడు నరుదు. నీకు నాయందేకాదు, అందఱయెడలను మంచి యభిప్రాయమే యుండును. (తల్లిదిక్కు)

ఉ. ఎంతయొకాలమాయె మును పెన్నఁడు నన్నుఁ దలంపలేదు నేఁ
డింతగ నాపయిన్ దలఁపదేటికిఁ బుట్టె? వచింపుమమ్మ? యే
చింతయొ లోన నున్నటులు చెప్పఁ దొడంగెఁగదమ్మ నీముఖా
భ్యంతరదీప్తి దానిఁ దెలుపంగదవమ్మ యొకింత వీనికిన్.

సత్య— (విచారముతో) కుమారా! సర్వజ్ఞుండవయ్యును నన్నేలయడిగెదవు? నీయనుజు లిరువురిలో జ్యేష్ఠుఁడు వివాహము కాకమున్న గతించె. ఇఁక రెండవవాఁడు వంశకరుండగునని తలఁచుచుండ నాతండును క్షయరోగగ్రస్తుండై వంశంబు నెగడింపకమున్న మృతిఁజెందె. ఇఁక నీతండు బ్రహ్మచర్యవ్రతనిష్ఠుఁడుగదా! చంద్రుఁడు మొదలుకొని యింతవఱ కవి

చ్ఛిన్నముగా నెగడుచున్న యిక్ష్వాకువంశమునకు నేఁటికిట్టి దురవస్థ తటస్థించినది. (కన్నీరునించును)

వ్యాసు— (విచారించుట నటించి) తల్లీ! యూఱడిల్లుము. ఇందులకుఁ బ్రథమ కారణము నీతండ్రియగు దాశరాజు. నే నిట్లంటి నని నీ వన్యథా భావింపకుము.

ఉ. సర్వవిధమ్ములన్ మిగులఁ జాలినవాఁ డనవద్యుఁ డన్నిటన్
ధూర్వహుఁ డీతఁ డుండఁ దన తోకముగన్నసుతుండు విశ్వభూ
నిర్వహణంబొనర్చుటది నీతియె? దేవుఁడు మెచ్చునే? గుణా
ఖర్వులు సమ్మతింతురె? యిఁకన్ గులవృద్ధియు సంఘటిల్లునే?

ఇఁక నొకకారణము మన గాంగేయుని నిరంకుశత్వము. ఈతండు సకలధర్మవేదియు శాంతుండును మహాసత్త్వుండును ననుటకు సందియము లేదు. ఐనను దైవవశమ్మునఁ గాశిరాజప్రథమదుహిత కనమానము ఘటించు టిట్లుండఁ దనకుఁబలె బలాత్కారసన్న్యాస మిప్పించినాఁడు.

ఉ. కొంచెము గొప్ప యీపెయెడఁ గొండొక దోషము గల్గుఁగాక యీ
చంచలబుద్ధి స్త్రీజనులు సాజముగాఁ గలవార లెందు మ
న్నించు మటంచు భార్గవుఁ డనింద్యచరిత్రుఁడు చెప్పినప్పుడే
నించుక లోఁదలంచవలదే? కలదే? యబలాపకారముల్.

ఈయెడ నీవుఁగూఢ సమ్మతి చూపితివే కాని వారింపవయితివి.

సత్య— (తనలో) ఏమో యిప్పట్లు నితనియభిప్రాయమే యనుకూలముగా నున్నది. ఐనను గతించినదానికి వగచినఫలమేమి (ప్రకాశము) కుమారా! దైవతంత్రము సర్వథా దుర్నివారముగదా! ప్రకృతోపద్రవనివారణకై యత్నింపవలయును. అందులకై నిన్నుఁదలంచితిని. నీవేమియుపాయము చెప్పెదవు?

వ్యాసు— (తనలో) తల్లి ఈనియోగము నాపైనిడుటకే సంసిద్ధురాలైయున్నది. భీష్ముండు నేను బ్రహ్మచారినని తప్పించుకొన్నాఁడు. నేనును దప్పించు కొందునేని యిఁక నీవంశ ముచ్ఛిన్నము కావలసినదే! అదిగాక,

క. తన తను వెవ్వరివలనన్
జనియించెనో యట్టిజనని జనకుండును జె
ప్పినపని చేసి తనూజుఁడు
తన జననమునకుఁ గృతార్థతన్ గలిగించున్.

(ప్రకాశము) సర్వధర్మములు నెఱింగిన నీకు నే నేమిచెప్పఁగలను? నీవే యాజ్ఞాపింపుము.

సత్య— కుమారా! నీయనుజుని కళత్రంబులలో జ్యేష్ఠురాలగు నంబికయందు దేవరన్యాయమున నపత్యం బుత్పాదించి యీకురువంశమ్ము నుద్ధరింపుము. ఇయ్యది సనాతనాచారంబును శాస్త్రచోదితంబును నగుట నీ వెఱుఁగనిది కాదు గదా!

వ్యాస— తల్లీ! ఇది శిష్టాచారంబును శాస్త్రసమ్మతంబును నగుననుట నిక్కమే. ఐనను నావంటి తపస్వికి మాత్రము గైకొనఁదగిన పనికాదు.

ఉ. ఎన్నఁడు గాని కామినులహేలలపై మతి లేక నిష్ఠఁగై
కొన్నతపస్వులేడ! తమకుం గొడుకుల్ మఱికూఁతు లన్నభ్రాం
తి న్నశియించు సంసృతిగతిప్రవణుల్ గృహదాసు లేడ? యీ
తెన్ను విరాగి కేగతి విధించెడి? రాగికిఁ గాని శాస్త్రముల్.

భవత్పాదసాక్షిగా నేను భూతభవిష్యద్వర్తమానములయందు స్త్రీముఖ వీక్షణమాత్రమునం దేని యిచ్చ లేనివాఁడనయ్యెను.

క. తల్లియె వేదము శాస్త్రము
తల్లియె జపముం దపంబు తల్లియె గురువుం
దల్లియె సకలము తల్లియె
తల్లికి నెదిరించువాఁ డధమగతి నొందుం.

(గౌరవముతో) అందులో నెల్లతల్లులంటె తల్లివా?

ఉ. ధన్య పయోనిజాత వుచితజ్ఞవు రాజఋషీశ్వరుండు నా
మాన్యతకెక్క నన్నుసుకుమారివి దీనరుఁడై యఖండసౌ
జన్యము గన్న దాశనృపు సాఁకుడు కూఁతుర వార్యలోకమా
ధన్యవు నీ వచోరచన తప్పదు వేదము దప్పనేనియుం.

సత్య— (సంతోషముతో) కుమారా! పితృభక్తికి గాంగేయునిం బలె మాతృభక్తికి నిన్నుఁ బ్రపంచమెల్ల మెచ్చుకొనునట్లు వర్తించినందుకుఁ గడు సంతసించితిని. (భీష్మునితో) అబ్బాయీ! యీతని కంబికాంతఃపుర నికటగతోద్యానమ్మునందు వసతి నేర్పఱచి యుపచారంబునకుఁ దగువారల నియోగింపుము. నే నంబికకడ కరిగి యిందుల కొప్పించి సుపుత్రుం డుద్భవించుటకుం దగిన సుకృతంబు నీఁదగు బ్రాహ్మణారాధనాదికమం దప్రమత్తురాలనై యుండెదను.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవ జననమ్మునఁ జతుర్థాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవ జననము.

పంచమాంకము

(తెరలో)

తే. గీ. రాత్రియెల్లను విరహభారమున వేగి
వేగినంతన రాగ మావిర్భవింపఁ
బుష్పవతియైన పద్మిని పొందుఁ జేయఁ
బోవుచున్నాఁ డినుండు కాముకుఁడువోలె.

(సూర్యుఁడు ప్రవేశించును)

సూర్య— (తనలో) ఎవ్వరీలతాంగి ! నన్నుఁ దన మంత్రశక్తిచే నాకర్షించినది. (ధ్యానించుట నటించి) ఓహో! ఈమె యాదవవంశప్రభువుఁడగు శూరుని పెద్దకొమారిత, వసుదేవుని చెలియలు, కుంతిభోజుని దత్తపుత్రిక. (పరికించి)

శా. ఆ నవ్వున్ మొగ మా కచావళిపసం దా నేత్రపున్ సోయగం
బా నాదారగు కౌను నా మిసిమిఁ జెన్నా చిన్నియొయ్యారపున్
మే నా గుబ్బలపొంక మా యధరపున్మె లెంత కేనిం దగున్
దీనిన్ గూడనివానిజన్మ మది యంధీభూత మింకేటికిన్ ?

ఈ కన్నియ తన చెలికత్తియతో నేమో ముచ్చటించుచున్నది. ఈ లతాకుంజముదాపున నుండి వినియెదఁగాక (అట్లొనరించును)

(కుంతి చెలికత్తెతోఁ బ్రవేశించును)

కుంతి— సఖీ! ఇఁక మన మరుగ వచ్చును. నా సూర్యోపాస్తి యైనది.

(ఇరువురును బరిక్రమింతురు)

సూర్య— (తనలో) ఔరా! ఈ కన్నియ యంద మిప్పటి యవస్థంబట్టి యెంత పవిత్రతరముగా నున్నయది!

మ. జలకం బాడి మడుంగుగట్టియు నిశాంచద్దీప్తి పయ్యంటలో
వెలికిం బాఱఁగఁ గేశపాశ మురునై వెన్నంటి జాఱంగ మేల్
తిలకం బంతగ దిద్దకున్న నొసలపై దీపింప నిచ్చానసాం
పులు శృంగారరసాధిదైవతములై పొల్పొందు శుద్ధంబులై.

(పరికించి) ఈ మృదుశాంగి నన్నతి ప్రయత్నమున రప్పించియు నావంక కేని చూడక తనంతన పోవుచున్నయది. (ఎదురుగాఁజని)

ఉ. ఎక్కడి కేగుచుంటి తరళేక్షణ! వీని ననాదరించి నీ
మక్కువ నిక్కమం చిటకు మంత్రబలంబునఁ జేసివచ్చితిన్
దక్కులకేమి నా మదనతాపము వాపు మనుగ్రహించి యీ
దిక్కుమగల్పు చూపు సుదతీ! యెద తీపర మాఁగరాదిఁకన్.

చెలి— (అత్యాశ్చర్యముతో చూచుచు నించుక తొలఁగును)

కుంతి— (తేటిపాటఁజూచి తలవంచి తనలో) అక్కటా! నే నిపు డేమిసేయుదును? ఈ యనఘుఁడు త్రయీమయుండగు సూర్యుండు. మంత్రశక్తిం దిలకింపుటకై నా యొనర్చిన పరీక్ష తుదకిట్లు పరిణమించినది. (యోజించి) ఇట్లగుఁగాఁక (ప్రకాశము) దేవా! నాతప్పులు సైఁచి నామనవిఁ గైకొని నా కనుజ్ఞ యొసంగవేఁడెదను. మున్ను చిన్ననాఁడు దుర్వాసునికిఁ బరిచర్య సల్పుతటి నమ్మహాత్ముఁడు నాయందు మిగుల దయగలిగి యిప్పటి యీమంత్రి ముపదేశించి 'ఇద్దానిమహత్త్వ మిట్టిది' యని చెప్పి చనియె. నేఁ డియ్యెడ స్నానంబొనర్చుతటి నమ్మంత్రంబు స్మృతికిం దగుల స్త్రీస్వభావసులభమ్మగు చాపలమ్మున నిన్నుద్దేశించి పఠించితి. అంతియ కాని వేఱొక దురభిప్రాయము కలదాననుగాను. సర్వజ్ఞుఁడ వగు నీకు నేను వచింపుట పునరుక్తి యని యింతతో ముగించుచున్నదానను. నా యపరాధమును సైఁపఁగోరెదను.

సూర్య— (అనురాగముతో)

క॥ కోరితివి వచ్చియుంటిని
నూరక యే నెట్లు పోవనోపుదుఁ దరుణీ!
నా రాక గాంచుదేవత
లాఱడిసేయరె? వృథాప్రయత్నుఁడ నైనన్.

చ. ఎఱుఁగుదు మంత్రమంచు నది యిచ్చినవాని మహానుభావుఁడం
చెఱుఁగుదు సర్వమున్ దెలిసి యీగతిఁ బల్కినయంతఁ బోవు నే?

సరసిజనేత్రి! మంత్ర మది సారము దప్పదె? యేను నీ వచ
స్స్మరణకి లోఁగి పోయిన, విచారణ సేయకు మింక నెచ్చెలీ!

ఇది యిట్లుంచుము,

ఉ. కోరఁగ లేదు నీవు నినుఁ గోరితి యేఁ జనుదెంతుఁ గాక పో
నీ రమణీ! యొకింత గణియింపుము నింపుము పేర్మి నీదు నో
య్యారము మున్ను నుంగని యహా! యని సొక్కుచునుందు నేఁటికిన్
గౌరవపూర్వకమ్ముగఁ దగన్ బిలుపందియుఁ బోవ నేర్తునే?

(చేయి పట్టుకొనఁబోవును)

కుంతి— (తొలఁగి తనలో) ఈయమలుండు నేను గన్యక నని యెఱిఁగియు ధర్మేతరం బగు పద్ధతికి దిగుచున్నాఁడు. ఇతనికి నే నేమి వచించినను మదికెక్కుట కడు దుర్లభముగా నున్నది. ఎట్లేని యియ్యనఘు నొప్పించి యి ప్పాపమునకుఁ దొలఁగి కన్యకాత్వమును గాపాడుకొనవలయు. (ప్రకాశము) దేవా! యేను మానవ జాతిదానను. నీవు దేవతలలోని వాఁడవు. ఇట్టిచోఁ గడు నీచురాలనగు నన్ను నీవు గైకొననెంచుట న్యాయమా? ఇదిగాక నేను గన్యకను. నీవంటి ధర్మజ్ఞునకు వ్రతభంగం బొనరించుట ధర్మమెట్లగును?

సూర్య— (చిఱునవ్వునవ్వి) తలోదరీ! ఊరక కాలయాపనం బొనర్చుటకు నీవిట్లు పల్కుచుంటివేకాని దేవతలకును మనుష్యులకును నిట్టి సంబంధ మున్నట్టు లనేకదృష్టాంతములు గలవు. ఇఁక నీ కన్యకాత్వముంగూర్చి కొంత యోజింపవలసియేయున్నది కాని,

తే. గీ. మొన్న మొన్న పరాశర మునివరుండు
దాశకన్యకతో నిట్టి తగులొనర్చె
నతఁడు దప్పగు నేని యెట్లనుమతించు?
ధర్మశాస్త్ర మొనర్చిన ధన్యమూర్తి.

వారిరువురకును జనియించినవాఁడే ద్వైపాయనుఁడు. అమ్మహనీయుకతముననే ధృతరాష్ట్ర పాండురాజ విదురు లుద్భవించిరి. కొలఁది కాలమున వారిలో బాండుండు నీకుభర్తయగు. ప్రకృతరహస్య మేరికిని దెలియకుండఁ గాపాడఁగలభారము నాది. సంశయింపకుము. నీకన్యకాత్వమునకు బన్నంబు గలుగకుండ నేను వరమొసంగెదను రమ్ము.
(చేయి పట్టుకొనును)

కుంతి— (స్వర్ణసమక్షమును సూచించి సిగ్గుతో) మహాత్మా! ధర్మవిరుద్ధంబని కాని లేనిచో నిన్నువంటి పురుషోత్తముం డెవ్వలెకు ఘటించెడిని?

(చేతితోఁ జూపి) అదిగో నాపరిచారిక. దాని కీరహస్యము దెలియకుండుట యెట్లు? కావున నన్ననుగ్రహించి యనుజ్ఞ యొసంగుము.

సూర్య— (నవ్వి) లతాంగీ! సర్వసాక్షినగు నాకుఁ దెలియదనియా నీవిట్లు చెప్పుచుంటివి? మీరాజులలో స్త్రీలకేమి పురుషులకేమి నాకుఁ దెలియని రహస్యము లేని యుండవచ్చును గాని దాసీదాసాదులకుఁ దెలియని గోప్యము లుండవుగదా?

ఉ. వారలె మీరు, మీరె మఱివారలు, పాండ్రకు మీకు నించుకే
నారయ భేదముండ దిటులైనను మీ మఱియాద సాఁగు నా
చారమనాదిగా నిటు లెసంగుచునున్నది చంచలాక్షి! న
న్నూరక యేఁచనేల? దయయుంచి కృతార్థునిఁజేసి పంపుమీ.

మీకును బరిచారికలకునుంగల యాంతరంగికత్వ మిట్టిదట్టిదన నలవు పడదు. ఇది వినుము. సత్యవతి తన కోడండ్రలో జ్యేష్ఠురాలగు నంబికను వంశము నిల్పు మని వ్యాసునియొద్ద కనుప నామె యామునియెడ నేవము గలిగి కనులు మూయుటంజేసి తత్పుత్రుండగు ధృతరాష్ట్రుం డంధుం డయ్యె. మరల సత్యవతి యంధుఁడు రాజ్యార్హుండు గాఁడని వ్యాసుని రెండవ కోడలగు నంబాలికతో సంఘటించె. అయ్యతివయు వెలవెలఁబోవుచు నజటిలునియం దనాదరము బ్రకటించె. అక్కతన నామెకుఁ బాండురోగగ్రస్తుండగు పాండుం డుదయించె. వడఁవడి సత్యవతి విచారించి కొమరునిం జూచి.

క. పాయక నా యనుమతిచే
దాయాదులఁ గంటి వంధతాపాండుతా
పాయసము పేతు లేగతిఁ
జేయఁగనగు రాజ్య మేమి సేయుదుఁ బుత్రా?

అని మరల నింక నొక కొమరునిం గనుమని పెద్దకోడలికి నెట్టకేలకు నచ్చఁజెప్పిన నయ్యతివ, యాకృతి యేవమగు టట్లుండ శాస్త్రగూప్యము గూడనని యెంచి తనదాసిని సర్వాభరణభూషితురాలుగా నొనర్చి తన కేళీగృహమ్మున నుండ నియమించె.

క. దాసియు వ్యాసుని మది కు
ల్లాస మ్మొదవింపఁ దగువిలాసము లొప్పన్
జేసిన నంతట దానికి
వ్యాససముఁడు విదురుఁడనెడివాఁ డుదయించెన్.

ఆవిదురుఁ డిప్పుడు సర్వవిధముల వారితోఁబాటు గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు. దీనింబట్టి మీకును బాండ్రకునుం గల యైకమత్యము నీకుఁ

బూర్తిగాఁ దెలిసియుండును. ఇంక నెందుకు జాల మొనరించెదవు. (చేతఁజూపి) లతాంతసంతానదంతురం బగు నా నికుంజము దిలకింపుము.

చ. దళముగ నల్లుకొన్నది లతాభవనం బది దానఁ బూలగు
త్తులు రతనంపుదీపములతోఁ దులఁదూఁగుచునున్న వింపుసొం
పులు గల పక్షిజంపతులు ముచ్చట లాడుచునున్న వయ్యెడన్
గలుగువిశేషముల్ గలయఁగాఁ గనుఁగొందము రమ్ము నెచ్చెలీ.

(కుంతిచేయిపట్టుకొని నిష్క్రమించును.)

చెలి — (ఆశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఆహా! నే నెట్టిప్రయత్నము చేసికొంటిని! ఈమె చెలికత్తియ నగుటం జేసియే కదా? ప్రత్యక్షసూర్యునిం గాంచఁ గలిగితిని (మరల యోచించి) అప్పుడుగాని యీమె కియ్యనఘుకతన వేఁకటి యొదవినచో వయ్యది యెట్లు దాఁపనగును. అపురాం! కన్నియలకు రజస్వలావివాహ మెంతటి దుర్దశఁ గలిగించుచున్నది! అతిబాల్య వివాహమునలెనే యియ్యదిగూడ దుఃఖ్యమేకాని వేఱొండుగాదు (పరికించి తత్తఱపాటుతో) అత్యద్భుతముగనున్నదే! చిన్ని శిశువుం గైకొని కుంతి యిటు వచ్చుచున్నది.

(శిశువుతోఁ గుంతి ప్రవేశించును.)

కుంతి — (విచారముతోఁ దనలో) అక్కటా దైవమా! ఈపాపాత్మురాలి కింతటి చక్కని శిశువు నెందు కీచనౌను?

చ. కలకలలాడు నెమ్మొగము కాంతులదొంతుల నీను మేను, సొం
పు లొలుకు ముద్దుకన్నుఁగవ పున్నమవెన్నెల నేలు పాలబు
గ్గలు నునుఁ బేఁటిమొత్తమునఁగాఁ దగుపెన్నెఱులున్ పృగేందిరమున్
గలిచెడి కౌను వీనికి నొగిన్ మృతి నేగతి సంఘటించితో?

(అతిదుఃఖముతో) అయ్యో నే నేమి సేయుదును? ఇయ్యెడ నీచిన్ని శిశువు నీ నాముద్దులమూటను డించిపోయిన వీఁడు మృతిచెందక యెట్లు జీవింపఁగలుగును?

ఆ. వె. ఎవ్వరెత్తుకొందు? రెవ్వ రాడింతు? రె
వ్వారు పాలనిత్తు? రేరు పెంతు
రకట? యెంత దుష్టురాల నైతిని దండ్రి!
నిన్నుఁ గనఁగ నేల? నేను గుట్టి!

అయ్యో కొడుక! నిన్ను నే నెట్లు వీడుదునోయి? చక్రవర్తివి కాఁ దగిన లక్షణము లన్నియు నీకే కలవోయీ నాయనా! నా యనాథ

త్వము కారణముగా నీవు బాల్యమృతి నందుచుంటివి గాని నీకు నాయుర్దాయము లేకపోలేదు. తండ్రీ! యేమిసేయుదును? అయ్యో భగవంతుఁడ !

ఉ. సంతతిలేక పెన్వగల సారెకుఁ గుందుచు నందుచుఙ్ మన
శ్శాంతి యొకింత గాన కొరు సాఁకఁదలంచియు సంశయించు సా
మంతు లనేకు లుండఁ గొఱమాలినదానికి నాకు నిట్టి శ్రీ
మంతు నొసంగ నీకుఁ జలమా? యిల మానిను లెందు లేరొకో?

చెలి— (దగ్గఱఁజని) నెచ్చెలీ! సంతోషసమయమున విచారించెదవేల? నీకొమరుని కించుకయు భయములేదు. ఏదేని యుపాయముచేసి పెంచెద. ఊఱడిల్లుము. (శిశువుంగైకొని) తండ్రీ! యెంతచక్కగా నుంటివోయి? (కుంతిదిక్కై) మొగము మూఁడు ముహూర్తముల నిన్నుఁబోలి యున్నది. తక్కిన లక్షణములుమాత్రము చాలవఱకు సూర్యునింబోలియున్నవి. (అని ముద్దుపెట్టుకొనును)

కుంతి— (శిశువుంగైకొని) చెలీ! ఈశిశువు నీ వెట్లు గోప్యముగాఁ గాపాడినను నీరహస్య మెట్లో బయలఁబడకమానదు. కావున వేఱొక యుపాయము జూడుము (మరల దుఃఖముతో) తండ్రీ! నీ విట్టి నిర్భాగ్యురాలికడుపున నుదయించుటచేతఁగదా నీ కే యుత్సవములును నే రక్షలును లేకపోయినవి.

తే. గీ. అంతిపురముల నుండెడి యతిపలేని
చంటిపిల్లలరక్షకై జంకుచుండ్రు
కాన నేగతి డించెడిదాన నకట!
కనులు దెఱవని పసికూన కాన! నిన్ను.

(కోపముతో)

ఉ. ఏమని యొప్పినారొకో? మునీంద్రులు దాము రజస్వలాంగనల్
ధామములందుఁ బెండ్లికి నెదఙ్ దపియించెడిరీతి కక్కటా!
కామము గెల్వశక్యమె? యఖండమనీషులకేని యట్టిచోఁ
గామిను లేడ? కామునివికారము లేడ? సతుల్ యతీంద్రులే?

ఔరా! అనుభవశూన్యులగు మాన్యులవలన జగంబున కెట్టియిక్కట్టు లుప్పతిల్లుచున్నవి. (సూర్యునుద్దేశించి) దేవా త్రయీమయ!

చ. అరిగితి వీవు నాదుగతి నారయనైతివి సిగ్గుకల్మి ము
న్నరయఁగఁజాలనైతి నిటులౌట; కటా! శిశుహత్య కేగతిఙ్
గరములువచ్చు? నెట్లు చనఁగల్గుదు నీ పసికూన డించి? యీ
మరణము నీకు సమ్మతమె? మానినులఙ్ బయలెక్కఁజేతువే?

(పుత్రు నుద్దేశించి తన్మయత్వముతో)

తే. గీ. ఏడువకు తండ్రి! యేడువ కేడ్వఁబోకు
మేను నిను డించిపోను నీయాన కూన!
కులము పోనిమ్ము బందుగుల్ చలముఁబూన
నిమ్ము కానిమ్ము మఱియు నేమేనిపమ్ము.

అక్కటా! యెట్టి చిక్కు తటస్థించినది?

శా. దుర్వాసుం డరుదేర నేల? యతఁడీ దుర్మంత్రము న్నాకు నం
తర్వాణీశ్వరుఁడయ్యు నేటికొసఁగెన్? దచ్ఛక్తి గుర్తింప నే
సర్వాతీతు పరింప నేమిటి కినున్? సర్వజ్ఞుఁ డద్దేవుఁ డం
తర్వర్తిత్వవిచారణం బుడిగి చింతల్ గూర్పఁగా నేటికిన్?

చెలి— (పరికించి) రాజపుత్రీ! భాగీరథీసంకఁ జూడుము. ఏదో యొక పెద్ద పెట్టె యొడ్డుపరినుండి నీటఁ దేలిపోవుచున్నయది. మనమిప్పు డద్దానిం బట్టికొని యీశిశువు నందుఁ బదిలముగా నుంచి మరల విడిచివేసిని యియ్యెడ కనతిదూరమ్మునఁగల పల్లెలోని జను లెవ్వరేని యాపెట్టెఁ గైకొనవచ్చును. పడఁపడి యీ పసిబాలునిం జూచి పెంచి పెద్దఁగాఁ జేయుటకూడఁ దటస్థింపఁగలదు. ఇంతకన్న సదుపాయ మియ్యెడఁ గానఁ గాదు. నే నరిగి యా పెట్టెను బట్టికొందును. నీ వీ శిశువుంగొని నా వెంట రమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

కుంతి— (తనలో) ఇప్పటి కీయుపాయమే కడు ననుకూలముగా నున్నది. ఇట్లొనర్తుఁగాక (కొంత నడిచి విచారముతో)

సీ. ఏయదృష్టవతి నిన్నెత్తి పెంచికొనంగ
నోఁచుకొన్నదొ నా యనుంగుఁగుఱ్ఱ
ఏభాగ్యవతికిఁ జన్నిచ్చి నిన్ బోషించుఁ
బున్నెమున్నదొ నాదు చిన్నికూన
ఏపుణ్యవతి నీదు నేపుఁగాంచుచు మోద
మందనున్నదియొ నా యాత్మజాత
ఏకృతకృత్యురా లీ వాదు తొలిపల్కు
లాలింపఁగలదొ నాపాలిపంట

తే. గీ. ఏమహాభాగ నీదు విద్యామహోద
యంబు నీ పెండ్లి నీ యపత్యాభివృద్ధి

యాదిగాఁగల సంపద లరసి నీదు
మన్ననలు గాంచఁగలదొ నా కన్నతండ్రి!

తే. గీ. ఏనె దురదృష్టవతిని నీ యొల్లవగలు
గాంచఁగా నోఁచుకోలేని కారణమున
నెచట నీవున్న నీ యభివృద్ధిఁ జూడఁ
జాలు నాతండ్రి! నీతండ్రి సర్వసాక్షి.

మ. నిను రక్షించు సహస్రకిరుండు పగట న్నాతండ్రి నాతండ్రి! ని
న్ననుఁ బోషించు నిశాకరుండు నిశలందున్ ద్వత్పితృస్నేహి ని
న్ననుఁ గాపాడుతఁ బంచభూతములు నిన్నున్ జహ్నుకన్యాంబువుల్
మనుచున్ ని న్నెగడించుఁగాత సకలామ్నాయమ్ములున్ భూమియున్.

(తెరలో)

సఖీ! రమ్మ, తడయకుము. ఈయేటి వంపులో నెవరోగాని దంప
తులు స్నాన మొనరించుచున్నారు. ఈపెట్టె నీ శిశుసహితముగా వారు
గై కొనఁ గలరు; దాన నీ కొమరునకు క్షేమంబు గలుగును. మనము వారి
కగుపడకుండఁగనే పోవుటకుఁగూడ వీలుగానున్నది.

కుంతి— (దుఃఖముతో)

తే. గీ. మరల నినుఁ గాంతునో లేదొ కొఱఁత దీఱఁ
బాలు ద్రావుము నాతండ్రి! జాలి లేని
కఠినురాలిది యని మార్మొగంబు గాకు
మన్న! నా చిన్ని యన్న! నాయాన నీకు.

(కొంతవఱకు నడిచి)

చ. కనియును నిన్నువంటితగుకానుపు నెన్నఁడుగాని సంతతిన్
గనని యనాథవోలెఁ గొడుకా! యుడుకాటిడినంత నెంతయున్
గనవలసెన్ బురాభవమునన్ సుతసంపద పెట్టి పుట్టకుం
డిన ననునంటిదాని కిడునే పరమాత్మ సుతున్ భవాదృశున్?

తండ్రీ! నీవు పెద్దవాఁడ వైనపిదప నెప్పుడేని నీకు నేను గనుపట్టి
నచో నన్నాదరింతువుగద! పోనీ యాదరింపవద్దు తండ్రీ! నీవు చిరాయు
ష్మంతుఁడవై వర్ధిల్లుము, ఇట్టి పాపాత్మురాలి నేల యాదరింప వలయును?

(శోకావేశముతో)

క. సహజం బగు కవచమ్మును
సహజములగు కుండలము లెసంగెడి నీ వి

గ్రహ మెట్లు మఱచిపోఁగల
నహహా! నిన్నెట్టు లేటి కర్పింతు సుతా!

(ధైర్యముతో)

ఉ. ఆ కనుపట్టు దంపతులె యాత్మజ! నిన్ గనుఁగొంద్రు గాక వా
రే కనువారిరీతి నినుఁ బ్రేముడిఁ జెంతురుగాక! నాకు నీ
శోకము పోవునట్టు లొకచో నయినన్ భవదీయ మైన ది
వ్యాకృతి గాంచుభాగ్య మది యబ్బెడుఁగాక! పురాకృతంబునన్.

(నిష్క్రమించును)

గద్య.

ఇది శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవ జననమ్మునఁ బంచమాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవజననము

షష్ఠాంకము.

(తెరలో)

తే. గీ. ఓరి కఠినాత్మ! యోరోరి క్రూర! యోరి
చంద్రవంశాబ్ధిబడబాగ్ని! సాధుదూర!
దంపతుల గ్రామ్యకర్మసందర్భగతుల
నడఁచితి విదేమిరోరి! నీచాతినీచ!

(పాండురాజు చాపధరుఁడై ప్రవేశించును.)

పాండు— (తత్తఱపాటుతో దెసలు పరికించి) ఇది యేమి వింత?

క. మృగమిథునం బని కొట్టితి
నగపడ దది యీమునీంద్రుఁ డతిరోషోగ్రుం
డగపట్టనేమి? యకటా!
తగిలెఁగదా! బ్రహ్మహత్య దైవముకలిమిన్.

(విచారముతో) ఆహా! యెంతదుర్మార్గుఁడ నైతిని? ఈతపస్వి ప్రళయకాలరుద్రుండోయన నాపైకి దుముకుచు వచ్చుచున్నాఁడు. కోపావేశంబుచే బాణపాతవ్యథ నించుకయు లెక్కింపఁడు సరిగదా తొరఁగెడి రుధిరము నేని గణించుటలేదు. ఇందేమి గతి? (నిర్వ్యాజతో నిల్చును.)

కిందముఁడు— (యథోక్తముగాఁ బ్రవేశించి, "ఓరికఠినాత్మ" యనుపది మరలఁ జదువును.)

పాండు— (వినయముతో) స్వామీ! క్షమించి నావిన్నపమాలింపవలయు.

ఉ. మీరెకదా విధించితిరి మేదినికిన్ హితమంచు నెంచి యా
చారముగా నృపాలురకు సాజము వేఁట యటంచు, దీనియా
ధారమునన్ జరింతు మిది ధర్మముగాఁదలపోసి మేము, నేఁ
డారయకున్కి యిట్టిపని యయ్యెమృగంబులె యంచు నేసితిన్.

అంతియకాని మీరని యెఱిఁగి చేసిన పనికాదు మన్నింపవలయు. మీరు మృగాకృతితో నుంట నన్నీ మహాపాపమునకుఁ బ్రేరేపినది నేనేమి సేయుదును. తమకీ బాధ యుపశమింపఁ దగు నుపచారము నాచరించెదను నన్నాశీర్వదింపుఁడు.

కింద— (కోపముతో) ఓరీ! దుర్మార్గా! ఇంకను మమ్మే యధిక్షేపించుచుంటివిరా? రాజులకు వేఁట యెందులకుఁ బెద్దలు విధించిరో యెఱుఁగుదువురా?

ఉ. క్రూరమృగంబు లేవయినఁ గుంభినికిన్ బ్రజకున్ దురంతమౌ
తీరు నుపక్రమింప నది తీర్చుటకై మృగయాపరత్వ మా
చార మటంచుఁ దెల్పిరటు సాధుమృగంబులఁ బట్టిచంపు టా
చారమె? వీరధర్మమె? యశస్కరమే? పరమోపకారమే?

మేమేమైనఁ గ్రూరమృగముల యాకారమును ధరించియుంటిమిరా?

క. కనుపట్టినంతనే యో
జనములకొలఁది బరుగిడెడుజంతువులఁ గృపా
ఘనులు నినుఁదక్క రాజులు
చెనఁకుదురే? లేళ్లనెందుఁ జెనఁటివితమునన్.

అదిగాక స్వతంత్రేచ్ఛుల మగుమాకు నీయాజ్ఞయేమి! మాయిచ్చవచ్చినచొప్పున వర్తింతుము.

చ. ఇది మృగకృత్యమంచు మదినెంచియొ లేక మదీయభార్యకి
య్యది హితమైనదన్న హృదయంబుననో మఱి యొండుహేతువో
యొదవుటచేఁ గురంగగతి నుండి రమించుచు నుంటి మిట్టిచో
నదయుఁడనై వధింపఁదగవా? పగవారము రోరి దుర్మతీ?

ఓరీ పరమమూర్ఖుఁడా!

తే. గీ. మృగము లేవేనియును వధియించుపనికి
నృపతు లర్హులౌయని వచియింతువేమొ
అఖిల జంతు సాధారణమైన సుఖము
వేళఁ గొట్టఁగనేల? వివేక మెడలి.

చ. పఱుగిడలేనిదానిని వ్యవాయపరంబగుదాని నీనఁగా
మఱేఁగినదాని రోగమున మ్రగ్గెడుదానినిఁ గొట్టనోడువా
రెఱుకులుగూడ నీవు మనుజేశుఁడనై యెటు లాచరించి తీ
మొఱకుఁదనం బోసీ! కులము ముందుకుఁదెచ్చునె యిట్టి దుష్కృతుల్?

కానిమ్ము నీకి ప్పాపమ్మునఁజేసి ప్రియాసాంగత్యమ్ము మృతిప్రదంబగుఁగాక. ఇఁక నీయిచ్చం జనుము. నాకుఁ బ్రాణములు కంఠగతము

లగుచున్నవి. నన్ను నింతకు మున్న గతప్రాణయై యున్న నా ప్రియు రాలికడకుం జేర్పుము; జాగు సేయకుము. (చదికిలఁబడును)

పాండు— (తనలో) సంతాన ముదయింపక మున్నె యిట్టిశాపము దటస్థించెఁ గదా! (ధైర్యముతో) కానిమ్ము. ఇప్పుడీ విచారమునకుఁ దడిగాదు. (ప్రకాశము) మునీంద్రా! నన్ను వృథాగా నెందులకు శపించెదవు? శాంతిం గైకొని యిప్పుడేని యిందులకు నిష్కృతి ననుగ్రహింపుము. రాజులకు వేఁట యనునది నిన్న నేఁట వచ్చినదిగాదుగదా! అగస్త్యునంతటి మహాముని విధించినట్లు మీవంటి పెద్దలు సెప్పుదురు. అయ్యానఘుండు మృగమాంసంబు పితృ ప్రీతికరంబని వాక్రుచ్చెఁ గావున నిది ధర్మేతరం బని తలఁచి నన్నధోగతిపాలు సేయకుము.

ఉ. సంతతి లేదు నాకుఁ బెలుచన్ శపియించితి వేమిసేతు? నా
యింతులు నిన్ను దూఱుదు రి దేగతినైనను దిప్పుమయ్య! నీ
యంతటివాని కింతటి మహాగ్రహ మొప్పునటయ్య? యౌవనం
బంతయు నేమిసేయవలెనయ్య మహాత్మ యిటుల్ శపించినన్?

కింద— (హీనస్వరముతో) రాజా! నీవు పశ్చాత్తప్తుండ వగుటచే ననుగ్రహింపఁబడితివి. నీకు సంతానముమాత్ర ముదయించు నిఁకఁ జింతింపకుము. నన్ను నా ప్రియురాలిం జేర్పుము.

పాండు— (తనలో) ఇయ్యనఘుఁడేమో యించుక కరుణించినాఁడు. కానిమ్ము. వివాహము సంతాన ప్రధానమైనదియేకదా! ఇఁక నితని నయ్యెడకుఁ జేర్పించెదఁగాక. (ప్రకాశము) ఎవరురా అక్కడ?

(మృగయుఁడు ప్రవేశించి)

మృగ— ఏమి సెలవు?

పాండు— త్వరలో ని మ్మహానీయు నయ్యెడకుం గొనిపొమ్ము.

మృగ— చిత్తము. (దగ్గఱకు వెళ్ళును)

కింద— (కోపముతో) ఓరీ పరమదుర్మార్గ! నన్నీ నీచునిచే నీడ్పించెదవురా! (ధ్యానించి) కానిమ్ము. నీ వేమి చేసెదవు? భావిగతి నీకిట్టి రాజసము నుత్పాదించుచున్నది. లేనిచో,

క. అనుచితమగు కృత్యము మొద
లొనరించియు బుద్ధిలేక యొకటికిఁ దోడ్తోం
డొనరింతువె? రాజకులం
బునకున్ రాజసము మిగుల ముప్పొనరించెన్.

ఉ. భారతమాత యూపుడమి; పావను లిందు జనించువారనా
చారులు నేటికిన్ బ్రబల సాఁగిరి రాజులు మిమ్ము బోఁటు లీ
కారణమై క్రమక్రమముగా మిము వీడఁగ నున్నదీ ధరా
భారము రాజసం బపుడె పాయు శిరోభరమంతఁ దగ్గెడున్.

శా. సోమార్కేతరవంశజుల్ తదితరుల్ శుద్ధైహికానందు లీ
భూమిం బాలనసేయ వారల పదంబుల్ మ్రొక్కుచున్ గౌరవ
శ్రీ మూలన్ బడి కుందఁ బూర్వులకు దుష్కీర్తిం బొసంగించుచున్
సామాన్యుల్ బలె మీ కులీనులు చరింపం గాల మేతెంచెడున్.

పాండు— (తనలో) అక్కటా! "గోరుచుట్టుపై రోఁకటిపోటన్నట్టు" లీ యప
చారము గూడ సంభవించినదే! (ప్రకాశము) మహాత్మా! ప్రభుత్వదోష
సంజనితంబగు నీ యపచారమును సహింపుఁడు. నేనే తమ్ము నయ్యాశ్రమం
గొంపోయెదను. (ముట్టుకొనఁ బోవును)

కిండ— (కోపముతో) నన్ను ముట్టుకొనకుము. యోజించి చూడ నీకన్న వీని
తక్కువ యేమియును గనుపట్టదు.

ఉ. నీవును వీనిఁబోలె పని నిత్యమునుం జరియించుచున్ వృథా
గా వధియించుచుంటివి మృగంబుల నాఁకటికై, కృపారసం
బావలి కేగు నిన్నుఁ గనినంతనె జన్మముతోడనేమి? దు
ర్భావులు సర్వథా దురితభాక్కులు వాక్కులు పెక్కులేటికిన్.

(కిరాతునిదిక్కు) ఓరి! నన్ను శీఘ్రముగా నిర్దిష్టప్రదేశమ్మునకుం
గొనిపొమ్ము.

మృగ— చిత్తము.

(తత్సహితముగా నిష్క్రమించును)

పాండు— (పశ్చాత్తాపముతో)

తే. గీ. జంతుహింసయె పాపప్రశంస తెరువు
అందులో బ్రహ్మహత్య! స్త్రీహత్య! యిదియు
నిట్టులుండఁగఁ గ్రీడించుపట్టు దీని
కెంతయో దుష్కృతము నిర్ణయింపఁ దరమె?
అక్కటా! యెంత దుర్మార్గుఁడ నైతిని.

ఉ. వేఁటకు రాఁగ నేల? యవివేకము నింత వహింప నేల? యి
చ్చోటను నింతకాలము పశుల్ పశుతుల్యులు తోడునీడలై

పాటిల నుండ నేల? యిటు పాపపుఁగృత్య మొనర్ప నేల? యీ
రాట మిదేల? యెంతటి పరాభవముల్ గయికొంటి దీనిచే?

(శరీరము పంకఁ జూచుకొని)

మ. కనుఱెప్పల్ గడు వంగి చూపడఁగి వక్త్రంబెంతయున్ హేయమై
తనువెల్లన్ వళులై శిరోజముల చందంబెల్ల నిందార్హమై
కనఁగా రోఁత జనించు వృద్ధులును వాక్కంపమ్ముతోఁ గామినీ
జనులం గూడఁగ నన్ను బోఁటికకటా! శక్యంబె వైరాగ్యముల్?

(స్మృతి నభినయించి) ప్రియా సాంగత్యమ్ము మృతిప్రదం బగునని వచియించియు సంతానముమాత్రము కలుగు నని యమ్ముని యానతిచ్చెఁ గదా! ఇది యెట్లు సంఘటిల్లును? ఇయ్యది కేవల మసంభవము. ఇఁక నే ననపత్యుఁడ నగుటయే ధ్రువము. (యోజించి) మును లమోఘవచస్కులుగదా? అట్టిచో నమ్ముని చెప్పినచొప్పు తప్పు టెట్లు? (విరక్తితో) ఇట్టి దుర్మార్గకృత్య మొనరించియును మరల నీ సంతానచింత యేల? నా కుదయించు కొమరులు నాకన్నను దుష్టులు కావచ్చును. నా కిఁక సంసారము వలదు సంతానమును వలదు.

చ. పరమవిరక్తిమై నిచటి పాదపముల్ క్షుధ దీర్ప నిష్ఠమై
మరణముదన్క నిచ్చోడనె మ్రాన్పడి యుండెదఁగాక—
(విచారముతో) అక్కటా! తరుణులు కుంతి మాద్రియు నెదన్
నను మాఱరె?—(విరక్తితో) మాఱనిమ్ము;
సంసరణముకన్నఁ గ్లీబునకు సన్న్యసనంబె పరమ్ము గాఁదగున్.

ఔరా! నేను గ్లీబుండ ననఁ గ్లీబుండను గాక పోతిని. (కోపముతో) ఓ తపోధనా! నన్నుఁ గ్లీబునిఁగా శపింప కిట్లేల శపించితివి? (తల పంకించి) అవును, ఎట్లొనర్చుట కేని నీవెవరు? నేనెవరు? సర్వమును గర్మవశము.

తే. గీ. రుద్రుఁడు కపాలి చంద్రుఁడు రోగియాట
సూర్యుఁడు పరిభ్రమించు టించుకయు నన్య
కారణమ్మునఁ గాదది కర్మఫలము
సకలజగమును గర్మవశమ్ము సుమ్ము.

నే నిచ్చోడనే యుండి తప మొనర్చికొందును గాక. (యోజించి) నే నిచ్చటన యుంటి నేని యిట కనతిదూరమ్మునన వసించు నాప్రియురాండ్రు నన్నెట్లేని గుఱుతింప వచ్చును. పదఁపడి వారలవలన నాతపమ్ము విఘ్నమ్ము గావచ్చును. ఎన్నివిధమ్ములఁ జూచినను నా యొనర్చిన లోపముల కంతము లేక యున్నది. వేఁటకు వచ్చిన వాఁడను

బ్రియురాం డ్రంగూడ నెందుకు వెంటఁబెట్టుకొని రావలయును? కాని మ్ము; గతజలసేతుబంధనముతో నేమి ప్రయోజనము? ప్రకృతము చూచుకొవలయును. (దృష్టినిగిడ్చి) ఆపర్వతప్రాంతమున నున్న వనంబులోని కరిగి యయ్యెడ గూఢమ్ముగఁ దపమాచరించుకొందుఁ గాక (పరిక్రమించి) ఈపర్వతము గడు రమణీయముగనున్నది. (లెక్కించి) దీని శిఖరములకుఁ బరిమితియే కాన రాకున్నయది. శతశృంగమను పర్వతం బిదియే కాఁబోలును.

ఉ. ఈదెసఁ బాఱుచున్న దొకయే అతినిర్మల మిందు నీరు మేల్
పాదపముల్ ఫలమ్ముల నపారముగా భరియించి యొద్దులం
దేదెసఁ బాదుకొన్న పది యే యొక పెద్దతటాక మందు న
బ్జాదు లనేకముల్ సుమము లాత్మకు మెచ్చుదయింపఁజేసెడిన్.

ఇది సర్వథా వాసయోగ్యముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. కావున నే నియ్యెడలనె తపం బొనరించి కొనియెద; (తపోనిష్ఠను నటించుచుఁ గూర్చుండును.)

(అంతఁ గుంతియు మాద్రియుఁ బ్రవేశింతురు)

కుంతి— (విచారముతో) చెలీ! ఆర్యపుత్రుండు మనల నెడఁబాసి యింతతడ వెన్నఁడును మసలుట లేదు. నేఁటి కొకటి గాదు రెండుగాదు చాల దినములు గతించెఁగదా! ఇప్పటికేని రాని హేతువేమో?

మాద్రి— (విచారముతో) అక్కా! యేమి చెప్పుదును? ఎవరో యొక ఋషి శపించె ననియు దానిచే విరక్తుండై శతశృంగమ్ము దాపున కరిగి యయ్యెడఁ దప మొనర్చుకొనుచుండె ననియు నొక బోయవలన నింతకు మున్నే విని యుంటిని.

కుంతి— (తత్తఱపాటుతో) ఎందుకు శపించెనో? ఏమని శపించెనో? కనుఁ గొంటివా?

మాద్రి— నే నామాట వినినతోడనే నిర్విణ్ణురాలనై యేమియు మాటలాడ లేక యున్నకుంటిని. వలసినచో నిపుడు కనుఁగొనవచ్చును. దానియునికిప ట్టయ్యదియే.

కుంతి— అక్కడికి కరిగి కనుఁగొని దయితు నోదార్చి తేర్చి తత్సహితముగాఁ బురి కరుగుదము; రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

పాండు— (కనులు తెఱచి) ఔరా ! తపోమహిమ !

ఉ. ఆస నశించెఁ, గామ మడుగంటెను, లోభము రూపు మాసె, ని
ష్కాసితమయ్యె మోహము, వికావికలయ్యె విచార, మెంతో సం
తోసము నెంతయో దయయునుఁ గూడ మగిఁబాదుకొనెన్ దపఃక్రియా
భ్యాసము నిందుకే మునులు పాయరు రాజ్యము దీనిపాటియే ?

(స్మృతినభినయించి) ఏమీ యీపామరత్వము ? మరల నను వెనుకకు లాగుచున్నదే ! (తల పంకించి) అవును.

ఉ. పున్నమచందమామనెటిఁ బోలెడినెమ్మొగముల్ సుతారపున్
వెన్నెల నేలు నవ్వులును వింతవగల్ తళుకారుపల్కులున్
వన్నెలుఁజిన్నెలుం జెలఁగువాఁడిమిచూపులు వొల్చుకన్నులున్
జిన్నఁగఁబుచ్చి యేఁ దపము చేసియు నన్నెముఁజేసి యొక్కటే.

(పెదవివిఱిచి) కాక చేసెడిదేమి ?

ఉ. అంగన లన్నఁజెడ్డపులు లైరిగదా మునిశాపభీతి, న
ర్థాంగులపొందులేనియపు డన్నియుఁ ద్రాజ్యము లౌనటన్న రా
జ్యాంగము లేల ? తక్కినవిహారము లేల ? యొకంట నెట్టులో
క్రుంగి యడంగియుండుటయె కూడు మఱేదియుఁగూడ దెమ్మెయిన్.

(నిట్టూర్పుపుచ్చి)

మ. మఱి నూహింప సతీసుతాదిగతసంబంధమ్ము సర్వమ్ము క
ల్పిత మవ్వారలరక్షణార్థమ కదా ? లెక్కింపఁగారాని దు
ష్కృతులన్ దేహియొనర్చు టక్కటకటా ! యీబంధమే యీజగ
త్థ్సితికిన్ గావలెనే ? మఱొక్కగతి నీచేఁగాదె ? లోకేశ్వరా !

(ప్రేమావేశముతో) పరమపతివ్రతామణులగు నోప్రియసులారా !

ఉ. ఏమియొనర్తు ? మీయెడల నేను విరక్తుఁడఁగాను, వేఱుభా
మామణులన్ వరించి మిము మానినవాఁడను గాను మీరు న
న్నేమనుకొందురో యకట ! యెందులకుం గొఱగానివాఁడనై
యీ మెయి నుంటి నొక్కముని యింతటిదుర్దశ దెచ్చె నాయెడన్.

కాదు కాదు తప్పఁదలంచితిని.

మ. కరుణాసస్యము పాలి యూషర మఘౌఘధ్వాంతపత్త్వాంత మీ
శ్వరసంసారవనీకుఠారము శుభాపస్మార మాయుష్యభా
స్కరరాహుగ్రహ మాధకారకము దుస్సంగంబు క్రూరక్రియాం
కుర మాఖేటక మిట్టిదుర్గతిని నాకుం గూర్చెఁ జల్పాదియై.

(దిక్కులు పరికించి) ఏవీ ! ఇయ్యెడఁ బ్రియురాండ్రు లేనేలేరా? ఔరా ! మోహము నాకెట్టిభ్రాంతి పుట్టించుచున్నది. కానిమ్ము. ఇఁక నేని చిత్తమును గట్టిగా నిరోధము చేసికొని యీతపస్సమాధియందుఁ బ్రవర్తింతుఁగాక.

సీ. అవశుండనైతి మున్నపచారమును జేసి
కామమా ! నన్నింకఁగలఁచఁబోకు
విజ్ఞానినైతి నే నజ్ఞానకృతిఁ జేసి
మోహమా ! నన్నింకముట్టఁబోకు
నీకారణముననే నాకీదశఘటించె
లోభమా ! నాలోనెలుఁగఁ బోకు
నీదునునిక్కి మునీంద్రుఁ డాదరింపకపోయె
మదమ ! నన్నీవీఁదఁ గదియఁబోకు
తే. గీ. మెట్టులో కాలయాపన మిఁకఁ జేసి
పరముఁగన నెంతు నాతోడఁ బంత మేల ?
రమ్ము వైరాగ్యమా! శాంతి! రాఁగదమ్మ
దాంతిరో! వేగ రావమ్మ తపమ! రమ్ము.
(కనులు మూసికొని జపించును)

(కుంతీ మాద్రులు ప్రవేశింతురు.)

కుంతి— చెలియలా ? ఆ చెంచెత చెప్పినప్రదేశ మిదియే. మన మిచ్చటనే వెదకవలయును.

మాద్రి— అవును, ఇది తపస్విజనోచితమై యున్నది. ఇక్కడనే తప్పక యార్యపుత్రుం డుండవచ్చును. (పరిక్రమింతురు)

కుంతి— (దృష్టినిగుడ్చి) అదుగో, ఆర్యపుత్రుఁడు తపస్విజనోచితమ్మగు వేషమున నొప్పుచున్నాఁడు. దగ్గఱకుఁ బోవుదము రమ్ము.
(అట్లొనర్తురు.)

మాద్రి— (విచారముతో) అక్కా ! ఎంతలో నెంతటిమార్పు కలిగినది. అఖండతపస్సమాధిలో నుండి నాథుండు మనవంకకైనను జూచినట్లు తోఁచదు.

కుంతి— అదుగో, కనులు విచ్చుచున్నాఁడు. చూచితివా?

పాండు— (తనలో)

చ. "వనితలపొత్తు చంచలము స్వప్నసమానము వాఁడునాఁటికిఁ
జను విగసమ్ముగా" ననుచు సారెకు నూఱువిధమ్ములన్ మనం

బునకు విరక్తి గల్గుటకు బోధ యొనర్చిన వప్పుడొప్పిన
ట్లనుమతిఁ జూపియుఁ మఱవ దంతర మేమియొనర్తు నింతులన్.

(దెసలు పరికించి ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ? నాయనుంగుచెచ్చెలులు నా పాలి భాగ్యదేవతలు, నన్నెట్టులో గుఱుతించి యియ్యెడకే వచ్చి యున్నారే! (విరక్తితో) ఛీ? మూఢచిత్తమా! యెందు కీసంతోషము?

క. చండాలుభంగి దూర
స్థుండై వీఁడుండవలయుఁ దొయ్యలులకు నీ
గొండాట మింక నేటికి
దండుగ; వైరాగ్యమందుఁ దగులుము సుఖివై.

(తలవంచికొని) అక్కటా! వీరి నేమొగమ్మునఁ జూడఁగలను? వీరితో నాయపరాధము నేమని చెప్పుదును?

చ. తనియరు కామినుల్ పురుషదర్శనమాత్రముచేత నెందుఁ గా
మిను లను పేరె చెప్ప నినుమిక్కిలి కాను మటంచు స్త్రీలయం
దెనిమిదిరెట్లు కామగుణ మేర్పఱచున్ స్మృతు లక్కటా మనం
బున నను నేవగింపరొకొ? మోము నెడన్ బ్రియమాడి చూచినన్.

(తలవంచికొని విచారించును)

కుంతి — (ఎదుటి కరిగి) నాథా? నమస్కారము. మమ్మిరువుర నయ్యరణ్యమున డించి తామొంటిగ నేగుదెంచి యిట్లుండుట న్యాయమా? భార్య భర్తకు సగము శరీరమని చెప్పు శ్రుతిస్మృతులు తా మెఱుఁగనివా? ఇంతకు మే మొనరించిన యపరాధ మేమి? ఏదేని కారణాంతరమున నిట్లుండవలసివచ్చినను ధర్మార్థకామములయందు సహధర్మచారిణియగు కుటుంబిని ననాదరింప వలసిన యవసరముండదుగదా? మీరే యనాదరించిన మాకు గతియెవ్వరు? (అని కన్నీరు పెట్టుకొనును)

పాండు — (తనలో) ఔరా సంగ మెంతచెడ్డది!

ఉ. పుట్టినతోడనే శుకునిపోలిక భీష్మునిభాతి విష్ణురా
ట్టట్టులు నాంజనేయుగతి నంగనలం గయికోక మోక్షపుం
బట్టముకోసమై తిరుగువారికి స్వేచ్ఛయెసంగుఁగాని నా
యట్టిరు మోక్షమందుటకు నైన మఱెందుల కైన రిక్తులే.

క. ఒకభార్యగలుగుమానవు
నకె స్వాతంత్ర్యమ్ముసున్న నా కిర్వురువీ
రకటా! తప మేగతి నా
కిఁక సిద్ధింపంగనిత్తు రీకంజాక్షుల్?

ఇం దేమి గతి? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) రాజపుత్రీ! నాకుఁ దట స్థించిన దురవస్థ మీరును నారణ్యకులవలన వినియేయుందురు. కావున మీరు నన్ను నిరోధింపక నావెనువెంట వేటకై వచ్చిన యనుచరులతో హాస్తిపురికిం జని

సీ. సత్యవతీదేవిసాన్నిధ్యమున కేగి
భీష్మునిఁజూచి యవ్విదురుఁగాంచి
మాతల్లి దర్శించి మాయన్న నీక్షించి
మావధూనికకు నమస్కరించి
మాపురోహితుల సమ్మానించి మఱియును
పౌరవృద్ధులఁ జేర్చి గారవించి
అస్మదాశ్రితులగు నాగమవేత్తల
సత్కవిప్రవరుల సత్కరించి

తే. గీ. "అర్థమును గామమును సుఖ మఖిల మితర
మును బరిత్యాగ మొనరించి వనమునందుఁ
బాండుఁడున్నాఁడు వైరాగ్యపరత" యంచు
వినయమునఁ దెల్పుఁ డోయలివేణులార!

ఇఁక నాకై విచారింపకుఁడు.

క. కృపణునివిత్తము మూకుని
లపనము విధవాంగనావిలాసము పార్థో
ధిపయఃపూరము నాప్రా
యపుసొబగును నొక్కరూప; యరుగుఁడుమీరల్.

కుంతి— నాథా? మీకుఁ గలిగినశాపంబు తెలంగెలుఁగుదుము. దైవ వశమ్మున వచ్చుఁగష్టసుఖములకుఁ మనము విచారించిన నేమగును? ఇంతకును విచారించి చేసెడిదేమి? కావునఁ దాము ధైర్య మవలంబించి తమయిచ్చాను సారముగనే యివ్వనమ్మున మాతోఁగూడ నివసింపుఁడు. మేము మీతపో విఘ్న కింతుకయు భంగముఁ గలిగించెడి తెలఁగునకుఁబోక జాగరూకత గలిగి వర్తించు చుందుము. మమ్ము వీడుట తమకు న్యాయముగాదు. మేము మిమ్ము వదలి రాజధాని కరగిమాత్రము చేయవలసినదేమి? వానప్రస్థాశ్రమమున భార్యాసహితముగఁ బ్రవర్తింపుటకుఁ గూడఁ గొందఱు ఋషుల మత మున్నదని వినియుంటిని. అక్కతమునసేకదా వసిష్ఠాదు లందఱును గృహిణీసమేతులై వనమ్మున వసియించెదరు. దాము వృథాగా మమ్మెందులకుఁ బరిత్యజించి విచారనీరనిధి ముంచెదరు? మమ్ముఁగూడ నియ్యెడనుండు నట్లానతిండు. భార్యయనునది భర్తతో సుఖమునూత్ర

మనుభవించుటకే యేర్పాటు గాలేదు. దుఃఖభాగినిగూడఁ గావలయు ననియే పెద్దలు సెప్పుదురు.

పాండు— (తనలో) ఇప్పట్ల నీపె వాక్యము శాస్త్రసమ్మతముగను వ్యవహారోప యుక్తమ్ముగను గనుపట్టుచున్నది. కాని యిందు ముప్పెన్నఁటికేని యున్నది గాని లేకపోలేదు. కావున నిట్లుకూడఁ జెప్పిచూచెద. పదఁపడి వారల యిష్టమువచ్చినట్లొనర్తురుగాక. (ప్రకాశము) తలోదరీ!

చ. సహజవిరక్తిగల్గు మునిచంద్రులు భార్యలతోడఁ గూడియుక్
గహనమునందు నిష్ఠమెయిఁ గాలము పుత్తురుగాక యేను దు
ర్వహమగు ప్రాయమందిటు విరాగ మరాగకృతంబుఁబూని యే
గహింఁదుదముట్ట నేరుతు గరంబును మీ పరిచర్యలొందుచుక్.

తే. గీ. వ్యక్తిగలదాన వీవు లోపంబు రాక
యుండఁ గాపాడఁ గలవని యొప్పుకొన్న
ముగుద యెంతయు నీ సవమోహనాంగి
మాద్రిపట్టున నాకు నమ్మకము లేదు.

కుంతి— నాథా! మీకీ సందియము లేశమును వలదు. ఈమె వయస్సున నాకన్నఁ జిన్న యయ్యు గుణాతిశయమున మిన్న యని మీకు నేను వేఱే చెప్పనక్కఱలేదు. మీవ్రతమును మే ముభయులమును సర్వవిధములఁ గాపాడుచుందుము. మా యునికికి సమ్మతించి మమ్ముఁ బ్రదికింపుఁడు.

పాండు— (ప్రేమతో) ప్రేయసీ! దుర్వారమగు నీ ప్రతిబంధకమ్మునఁ గాని నాకుమాత్రము మిమ్ముఁ బరిత్యజింప వలయునని యున్నదా? కానిండు. నే నేమటినను మీ రెమఱక జాగరూకత గలిగి యశమ్ము సంపాదింపుదురుగాక.

మాద్రి— (తనలో) ఈమెకతన నాథుని సందర్శనభాగ్యము లోపింపక నాకుఁ దటస్థించినది. నేను ధన్యురాలను.

(అపటీక్షేపమున నొకభటుఁడు ప్రవేశించును)

భటు— జయము జయము. దేవా! సేనాపతి తమయాజ్ఞకై యెదురు చూచుచున్నాఁడు. ఏమి సెలవు?

పాండు— నీ వరిగి, "పాండురాజు సభార్యుఁడై కొంతకాల మీ యడవియందే మునివృత్తి నుండఁదలంచినాఁ" డని మాయన్న మొదలగు వార్యులతో నివేదించునట్లు సేనాపతికి నాయాజ్ఞఁ దెల్పుము పొమ్ము.

భటుడు — చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

కుంతి — నాథా! ఈసమీపారణ్యమం దెచ్చటనేని మున్యాశ్రమము లుండక పోవు. కావున మన మయ్యెడ కరిగి వారలవలనఁ బుణ్యగాథలు వినుచు నారణ్యకాహారము లభ్యసించుచుఁ గాలముపుత్తము.

పాండు — నీవు వచించెడి తెఱఁగు గడు రమణీయము. అట్లే యొనర్తము. మునుల మహిమము లగాధములు. వారలేదేని తెఱఁగున నా కపత్యోదయంబుఁగూడఁ బ్రసాదింపవచ్చును. అమ్మౌని నన్ను శపించునప్పుడు గూడ సంతానముదయింప దనియే వచించి యున్నాఁడు. పదండు పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచియింపఁ
బడిన పాండవజననమ్మున షష్ఠాంకము.

ఓం.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవ జననము

సప్తమాంకము.

(అంతనొక సిద్ధాంతి ప్రవేశించును.)

సిద్ధాం— (తనలో) "గాంధారీమహాదేవికి మొట్టమొదట పుట్టినమాంసపిండమే యుదయించు ననియుఁ దుద కయ్యది నూటుగురు కొమరులుగాను నొక కుమారికగాను బరిణమించు" ననియు నేను మున్ను చెప్పినప్రశ్న నిజమగుటచే నాకు ధృతరాష్ట్రమహారాజుగా రగ్రహారాదిక మిచ్చి మిక్కిలి గౌరవించి యున్నారు. వారి యనుగ్రహముచే సుఖముగా రాజువలె గార్హస్థ్యము నడపికొనుచుఁ బంచాంగమును వారిపేరుగనే రచింప మొదలిడితిని. కాని మరల నేఁ డేదో యొకయత్యావశ్యకమైనప్రశ్న చెప్పవలసియున్నదని కబురంపియున్నారు. ఈ ప్రశ్నగూడఁ దగినంత తార్కాణముగా రుజువిచ్చినచో నాకింకను విశేషముగా బహుమానము తటస్థింపఁగలదు. ప్రశ్నశాస్త్రము మంచిదే కాని దీనికొకదోషము కడుఁ బెద్దది తటస్థించినది. ఆపార్వతికి జ్యోతిష్కులేమిమహాపకారము చేసిరోకాని యీశాస్త్రము దృశ్యాదృశ్య మగునట్లు శపించినది. ఆహేతువుచే నొకప్పుడిది తప్పిపోవుటయుం దటస్థించును. దానితో పెనుక నున్నగౌరవముఁగూడ "క్రొత్తనీరువచ్చి ప్రాఁతనీరును బోఁగొట్టిన" దన్నట్లు తుడిచిపెట్టుకొనిపోవును. అందుచేతనే వైద్యులకును జ్యోతిష్కులకును వేశ్యలకును బరమనోరంజనమే వృత్తికావునఁ బ్రతిదినగండమని చెప్పుదురు. (వ్రేళ్ళులెక్కించి) ఇప్పటిగ్రహస్థితిని బట్టి చూడ నా జాతకము లాభకారిగనే యున్నది. కాన నే "నాడినదాటయుఁ బాడినది పాటయు" నగుటకు సందియములేదు. (పరికించి) అదుగో, ధృతరాష్ట్రమహారాజు. పరమపూజ్యులగు భీష్మవిదురులతో నేదో ముచ్చటించుచున్నాఁడు. కొంచె మావిషయము పెదవి యుదల్పుం బట్టి గుఱుతించుచు మెల్లఁగాఁ బోయెదను. ప్రశ్నవిషయమువక్రిది యప్పుడప్పుడు కొంత సహాయమగుటయుంగలదు. (అట్లొనర్చును)

(అంత ధృతరాష్ట్ర విదుర భీష్ములు ప్రవేశింతురు)

విదు— అన్నా ! ఈస్వప్నము కడు శుభప్రదమే; ఏమో యతని కేదేవు ననుగ్రహమున నేని యైదుగురు కొమరులును గలుగఁగూడదా ? వెనుక యువనాశ్వునిగర్భమున మాంధాత యుదయింప లేదా ? కాక యీస్వప్నమున కీవిచార మేల ? ఇది శుభప్రదమే కదా ?

ధృత— (విచారముతో) తుదముట్ట వినుము. అనంతరమున నాశిశువుల బాల్యమున నే యతఁడు—(అర్ధోక్తితో విరమించి కన్నీరునించును.)

భీష్మ— (ధైర్యముతో) సరే తెలిసినది. స్వప్నములో నెవరు మృతిచెందినట్లు కనుపట్టునో అది వారి కెన్నఁడును దటస్థింపదని వాడుకయొకటి కలదు. కావున నీవిఁక బొత్తిగా విచారంప నవసరములేదు.

ధృత— (కన్నీరుదుడుచుకొని) అవును. పెద్ద లిట్టులే చెప్పుదురు. ఐనను మనసు నిల్పలేక ప్రశ్నపూర్వకముగా నీవిషయమును దెలియ నూహించి మన సిద్ధాంతిగారికిఁ గబురు చేసితిని.

సిద్ధాం— (సమీపించి) (బుధుండుఁ శనై

మ. గురుఁడుఁ సూర్యుఁడుఁ జంద్రుఁడుం గుజుఁడు శుక్రుండుఁ
శ్చరుఁడుఁ రాహువుఁ గేతువుఁ మిగుల విశ్వాసమ్ముతో మంగళ
స్ఫురణంబుల్ బొనరింత్రుగాక నిరతంబుఁ మీరు నవ్వారలఁ
గర మారాధన సేయుచుండుటకునై కాంక్షించి సస్నేహులై.

ధృత— స్వామీ ! ఆసనము నధిష్ఠించి స్థిరచిత్తులరై యొకప్రశ్నంబుం బుర స్కరించుకొని యాలోచింపుఁడు

సిద్ధాం— చిత్తము. (వ్రేళ్ళులెక్కించి యాకసమువంకఁజూచి) రాజా ! ఈప్రశ్నము శుభాశుభమిశ్రఫలదంబుగాఁ దోఁచుచున్నది. సావధానముగాఁ జిత్తగింపుదురుగాక.

ఉ. పాండునృపాలకుం డటఁ దపంబొనరించుచు నుండి సంతు లే
కుండుటకై విచారమును నొంది పృథఁ గని యాజ్ఞ యీఁగ న
య్యండజయాన మంత్రబల మంది యమానిలజిష్ణులఁ మహో
ద్దండులఁగూడి తాఁగనె సుతత్రితయంబును ధర్మ్యపద్ధతిఁ.

అంబరవాణి వారలకు ధర్మభీమార్జునులను నామధేయంబు లొసంగె. పదఁపడి నయ్యనఘుం డింకను బుత్రులు గావలయు నను తలంపున గుంతితో నిఁక నొక్కనిం గనుమన నాయమ ధర్మజ్ఞ గావున " నాథా ! ఆపత్తునందుఁ గుల ముద్ధరించుట కేర్పడిన యీధర్మము మూఁగురవఱకే

గాని యటుపై శాస్త్రము లొప్పవు. ఈధర్మము ననుసరించి నాల్గవ కొమరునిఁ గన్నది స్వైరిణియు నైదవపుత్రునిం గన్నది బంధకియు నగును" అని బోధించి యంతతో విరమించె.

పృథ— దైవజ్ఞ శిరోమణీ! కడుఁ జక్కఁగాఁ జెప్పితిరి. కాని, నాస్వప్నము నకును మీ ప్రశ్నమునకును స్వల్పభేద మగపట్టుచున్నది. మీరు మూఁగు రనియే చెప్పినారు. నా కేగురని కల చెప్పినది.

సిద్ధాం— రాజా! నేఁ జెప్పవలసిన దింకను నవశిష్టముగ నుండఁగనే తాము సెప్పఁ బూనుకొన్నారు. శేషము వినుఁడు. పిదప నొకనాఁడు మాద్రి, కుంతి సన్నిధిని లేకుండఁ జూచి "నాథా! తమకుఁ గలిగిన శాపప్రకారము నే నెఱింగియు నేను మిమ్ము నపత్యార్థమై వేడుకొనుచున్నందులకు మన్నింపుఁడు. మాయక్క కుంతి తనకుఁ జిన్ననాఁడు దుర్వాసుం డిడిన మంత్ర ప్రభావమునఁ గదా మూఁగురఁ గొమరులఁ బడసె. సవతి నగు నా కయ్యది యెంత దుఃఖకరమో యోజింపుఁడు. నా తోడికోడలగు గాంధారికిఁ బుత్రశతము ుడయించినను నాకిందు శతాంశమేని చింతలేదు సరికదా! పైపెచ్చు సంతోషముకూడఁ గలిగినది. ఇది సాపత్న్యదోషము. కావున మీ రక్కెని యాపెకు బోధించి యామంత్రము నా కుపదేశించు నట్లు చేసితిరేని నేనుఁగూడ మీ యానతిం జేసి వంశకరులగు కొమరులఁ బడసి కృతార్థురాల నయ్యెద" ననుటయుఁ బాండుఁడు సంతానమ్మున నింకను ర..యనివాఁ డగుటం జేసి కుంతితోఁ జెప్పి యాపెచే మంత్ర మిప్పించిన మద్రరాజ పుత్రియు నమ్మంత్రబలమ్మునం జేసి,

తే. గీ. అ...సమునయందుఁ దేజమ్మునందు మిగులఁ
జేరుఁ బెంపును గైకొన్న వేల్పు వెజ్జు
లి...ంగూడ రప్పించి యిగురుఁబోఁడి
న...సహదేవు లనెడి పుత్రకులఁ గాంచె.

(విరమించుట నటించును)

పృథ— (తనలో) ఇక్కడికి శుభఫలము పరిసమాప్త మైనది కాఁబోలును. ఈ యనఘుఁడు చెప్పుట విరమించినాఁడు.

పద్మ— సంశయించెద రేమి? శేషము గూడ వ...ంపుఁడు.

తే. గీ. కష్టమగుఁగాక సుఖ మగుఁగాక ప్రాప్త
మైనదానిని వచియింతు రంతె కాని
మీరు తెచ్చి పెట్టరుగదా? మీకు నేటి
సంశయము? సత్యమున కింత చర్చయేల?

విదు— (తనలో) పిదప నేమి విన్నను, "అతనికిఁ బుత్రు లుద్భవించి రనువార్త వినుటచే నాశ్రవణములు కృతార్థము లైనవి.

సిద్ధా— మీరందఱును బ్రాహ్మణులు గనుక వచించుచుంటిని గాని యితరుల కైనచో మంచియేకాని చెడ్డ చెప్పుటకు దైవజ్ఞు లొప్పరు. పదఁపడి మాద్రిం జూచి "మఱియు నొక్కకుమారుం గను" మని యాంబాలికేయుండు పలుక నామె నాకమ్మంత్ర మొకసారికి మాత్రమే యుపయోగించినది కాని యిఁక నుపయోగించునట్లు కనుపట్టదనవుడుఁ, గుంతింగని, "యిందు లకుఁ గారణమే" మన నామె "యదిమంత్రిదోషము గాదు ఈమె బుద్ధిదోషము, ఏమన ఏకవార మిరువురఁ గోరుటచే నమ్మంత్రరాజంబు కుపితం బయ్యె" ననివచియింపఁ, దిరిగియు నుపదేశింపు మనుటయుఁ గుంతి "ఇట్టి యవివేకినుల కీమంత్రి మీఁదగ" దని నిష్కర్షగాఁ జెప్పుటయు నతండు మిన్నకుండె. పదఁపడి యొక్కనాఁడు వసంతసమయమునఁ గుంతి సన్నిధిని లేకున్నయెడ—

చ. వలదని మాటిమాటికి నివారితుఁడయ్యును గామబాణసం
చలితమనస్కుఁడై తపసిశాపము నెంచక మద్రరాట్సుతన్
గలిసి, గతాసుఁడై చనియెఁ; గాముకులై తగువారు చావునన్
దలఁప రటన్న వేఱొకవిధం బగుహాని దలంప నేర్తురే?

ధృత— (దుఃఖముతో) హా! సోదరా! కురుకులమునకు వన్నె తెచ్చి యింత స్వల్పవయస్సుననే యంతరించితివా?

చ. దిశలు జయించినావు ఘనతేజుల రాజుల నెల్ల నింతలో
వశముగఁ జేసినావు బలవంతుల కెల్లను గుండెనీరుగా
యశము గడించినా వకట! యమ్మునిశాపము చుట్టుముట్టి దు
ర్దశ ఘటియించెనే? యిటకుఁ దమ్ముఁడ! మమ్ముఁ గఁ జూడరావుగా?

అయ్యో! సోదర! నీవు నాఁడు "తపస్వినైతి" నని తెల్పుచు ననుచరునిచే నంపిన నమస్కారమే మాకెల్లరకును దుదినమస్కారమా? నీవంటిభక్తిగల సోదరుఁ డెన్ని జన్మము లెత్తినను దటస్థింపఁడుగదా!

క. నేనంధుఁడనయ్యును నీ
చే నెల్లజగమ్ము నాకుఁ జేతికి వచ్చెన్
మానించి రెల్లనృపు లీ
పై నాకొక్కరుఁడుఁగూడఁ బలుకఁడు సుమ్మీ!

విదు— అన్నయ్యా! ఆయన శాస్త్రమునుబట్టి కదా చెప్పినాఁడు. అదియొకప్పుడు నిజమైనను మఱొకప్పు డసత్యమును గావచ్చును. వృథాగా

నెందులకుఁ జింతించెదవు ? మనచే నంపఁబడిన యనుచరుఁడు వచ్చు దనుక ధైర్య మవలంబింపుము.

భీష్మ— కుమారా ! ఒక్కచో నిక్కమేయయినను విచారము తగదు. ఓహో ! శిల్లుము (సిద్ధాంతిదిక్కయి) పదఁపడి సంగతి సెలవిండు.

సిద్ధాం— ఇఁకఁ జెప్పఁదగిన దేమున్నది, ఇట్లతండు గతాసుండగుటయు.

తే. గీ. చెట్టువడినంతఁ జెట్టును జుట్టుకొన్న
తీవయునుబోలె నపుడు మాద్రీసుమాంగి
యానృపాలుని పైఁబడి యడల సాగెఁ
గాంతలకు నింతకన్న దుఃఖంబు కలదె ?

తే. గీ. కుంతియును నట్లొనర్చఁ దత్సంతతియును
గరము దుఃఖించె మునివరు లరుగుదెంచి
వారి వారించి పాండుభూపతికి నుత్త
రక్రియలు దీర్చి రంత విధిక్రమమున.

మాద్రి, తనకతమున భర్తమృతిచెందె నను విచారముతోఁ బుత్రులఁ గుంతి కప్పగించి యచ్చటిమునిజనులు వలదని యెన్నివిధములఁ జెప్పి నను వినక సహగమనం బొనర్చె. నేఁటి కీసంగతి జరిగి పదియేడు దినము లైనది. ఇప్పుడో యిఁకనో ఋషివరులు కొందఱు పాండుపుత్రులను గుంతిని వెంటఁ బెట్టుకొని యిక్కడికే వచ్చుచున్నట్లు పొడకట్టినది. ఇది శాస్త్రము ననుసరించి నా వచించుట. ఆ యా గ్రహము లన్నియు మీ యెడలఁ గృపగల్గి మీకు సమస్తమంగళములను జేకూర్తురుగాక !

ధృత— మహాత్మా! ఇన్ని సంగతులు తెలిసిన మీకిది గోచరమగుట యొక కష్టము గాదు. కాన నడుగుచున్నాఁడను. మాతమ్ముని కొమరుల కించుమించుగ నిప్పుడెంత వయస్సుండునో ?

సిద్ధాం— (లెక్కించి) రాజా ! ఇంచుమించేల? సరిగా నేచెప్పెద నవధరింపుము.

తే. గీ. పదియునారేండ్లు ధర్మసంభవునివయసు
అంతకొకయేడు తక్కు వయ్యనిలజునకు
ఇంద్రసుతునకుఁ బదునాలుగేండ్లునిండెఁ
గవలకుఁ ద్రయోదశాబ్దముల్ కౌరవేంద్ర !

ధృత— అట్లయిన భీముఁడును దుర్యోధనుఁడును సమానవయస్కులు.

సిద్ధాం— సమాన వయస్కులనఁగా నొకటేదినమున నుద్భవించినారని యర్థము చెప్పికొనవలెను.

ధృత— ఔరా ఈ సిద్ధాంతివాక్చాతుర్యము ! గడియలతో కూడ నిమిషములతోడను 'తూచా' తప్పకుండఁ జెప్పుచున్నాఁడు. కానిమ్ము, ఇందు నిజమెంతో అబద్ధమెంతో యిప్పుడే రాఁబోవు ఋషులవలనఁ దెలిసికోఁదగు.

(ప్రతీహారి ప్రవేశించి)

ప్రతీ— జయము జయము దేవా ! ఋషులు గొంద అనేకవిధవాంగనయును నిరుపమానతేజస్కులగు నేవురుబాలురును వెంటఁజనుదేర వచ్చి ద్వారమున నున్నారు.

భీష్మ— (తనలో) ఆబాలకులు పాండవులు, ఆ మెలంతి, నిస్సంశయము. (ప్రకాశము) ప్రవేశపెట్టుము.

ప్రతీ— చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

(అంతఁ గుంతియుఁ బాండవులును ఋషులును ప్రవేశింతురు.)

విదు— (ఋషులతో) మహాత్ములారా ! ఆయాసనము లలంకరింపుఁడు

(ఋషులందఱును గూర్చుందురు.)

భీష్మ— (నమస్కరించి) మహామహులగు నో ఋషిపుంగవులారా ! భవద్దర్శనంబునఁ జేసి మా పురంబెల్లఁ బవిత్రమయ్యె. మారాజ్యమును మేమును మీయాధీనము. మీ రాకకుంగతమేమో ? యానతీయ వేఁడుచున్నాఁడను.

విదు— (తనలో) మనసిద్ధాంతి వచించినదంతయు నిశ్చయమే. తగిన ప్రవేశమున్నచో శాస్త్రము లెన్నఁడును నసత్యములు కావు.

ఋషి— (లేచి) రాజా !

ఉ. పౌరవవంశవర్ధనుఁడు పాండునృపాలుఁడు మా వనంబులో
ఘోరతపంబుఁజేసి తనకున్ మృతికాలము రాఁగ, మాద్రియున్
దారను గూడి శాపముకతమ్మన స్వర్గ మలంకరించె న
వ్వీరునిపుత్రు లేవురను విశ్వజనీనకశాధురంధరుల్.

(ధృతరాష్ట్రాదులు కన్నీరునింతురు)

ఋషి— ఎందుకు విచారించెదరు ? ఆతనిం గూర్చి మీకన్న మాకు విచారింప నలవియున్నను, విచారించి చేయునది లేక దిగమ్రింగితిమి.

తే. గీ. కొందఱకు నన్నఁగా మఱికొందఱకును
దమ్ముఁడుగ శిష్యభంగిఁగొందఱకు గురువు

చందమునఁ గొందఱకు నాతఁడందు మాకు
నరమర యొకింతుకయు లేక యధివసించె.

కుంతి— (తలవంచి కన్నీరు నించును)

భీష్మ— (తనలో) వీరు దేవప్రసాదమ్మునఁ గలిగినసంగతి యథార్థమే. అయి నను లోకారాధనమునకై యీఋషులతోఁ గొంత ప్రసంగింపకమున్న యీపసిబాలురను గైకొనుట యంత మంచిపనిగాదు. (ప్రకాశము) స్వామీ! మాకీ సందియమ్ము దీర్పుఁడు. మాపాండురాజునకు ముని శాపంబు తటస్థించెఁ గదా! ఈసంతాన మెట్లుదయించినది?

ఋషి— మీరిట్లు సంశయింతురని యోజించియేకదా మేమందఱమును నియ్యెడకు రావలసివచ్చినది. ఒక్కనాఁడు మేమెల్లరమును గలిసి బ్రహ్మలోకమ్మున జరుగుసభకుఁ బోవుచుండ మాతోడ నీతండు గొంతవఱకు వచ్చి రాఁజాలక మమ్ముంగాంచి, "నే ననపత్యుఁడ నగుటచేఁ గాఁబోలు నా కీమార్గమ్ము దుర్గమమ్ముగానున్నది. 'అపుత్రస్య గతి ర్నాస్తి స్వర్గో నైవచ నైవచ' అని మీవంటిపెద్దలు వచింతు"రని విచారించుచుండ, మే మాతనియెడ సస్నేహులమై దివ్యదృష్టిం జూచి "రాజా! యెందుకు విచారించెదవు? నీకు దేవదత్తంబగు నపత్యంబు నిర్ణీతంబై యున్న"దని చెప్పితిమి. పదఁపడి యీమహాభాగతో నాతండు యోజింపఁ దనకు దుర్వాసుం డిచ్చిన మంత్రంబుం జపించి యీమె యీమూఁగురు కొమరులం గనియె. ఆమంత్రబలముననే యీ యిరువురను మద్రరాజపుత్రి ప్రసవించె. వీరలకు జాతకర్మము మొద లుపనయనము వఱకును మావలననే యయ్యనఘుండు జరిగించె. (చేతఁజూపుచు)

ఉ. ఆతఁడు ధర్మరాజు యము నంశమునన్ జనియించినాఁడు వి
ఖ్యాతగుణాకరుండు త్రిజగమ్ముల నీతనికీర్తి నిండు నిం
కీతనితోడఁ దుల్యుఁడు మఱెందు జనింపఁడు వాస్తవమ్ము; మీ
రీతనిచేఁ దరింతు రిది యేను దపంబునఁజేసి తెల్పితిన్.

ఉ. భీముఁడితండు లోకములు పెల్చన నొక్కట నెత్తివచ్చినన్
వే మడియించు నయ్యనిలవీర్యసముద్భవుఁ డొక్కనాఁ డితం
డీమె కరంబునుండి పడి యెత్తగుగ్రావము నుగ్గుఁజేసినాఁ
డామెయిఁ బాలుద్రావునపు; డచ్చెరువందె మునీంద్రసంఘముల్.

మ. అతఁడే యర్జునుఁ డక్కుమారుజనకుం డాఖండలుం డింక నీ
క్షితియందొక్కఁటఁగాదు వీని కెచటం జేట్పాటు వాటిల్ల దు
న్నతమౌ చాపము చూచినంతన రిపుల్ నష్టాసులై కేలుమో
డుతు రివ్వీరుపరాక్రమమ్మునకు నీడున్ జెప్పఁగా శక్యమే?

చ. నకులుఁ డితండు వీనిదగు నామము విన్న రిపుల్ భయాతురై
తికమక నొంద్రు; వాఁడె సహదేవుఁడు తగ్గఁ డొకింతయేని య
స్త్రకు నోకటన్, గవల్ కడుఁ గనందగు వీరలసొంపు లుగ్రసు
త్రకులు గుణాకరుల్ గడుఁ దిరంబగు వీరియశంబు దిక్కులన్.
మీ కింకను ప్రమాణాపేక్ష కలదేని యద్దేవతలే సాక్షులగుదురుగాక!
(ఆకాశమువంకఁ జూచును)

(తెరలో)

చ. అగునది నిక్కవంబు ఋషు లాడుదురయ్య యసత్య మెల్లరున్
గగనమువంకఁ గన్గొనుఁడు కాలుఁడ నే ననిలుం డితండు దే
వగణవిభుండితండు సురవైద్యులు వీరు మునీంద్రు మంత్రమున్
మగువలు మమ్ముఁ గూర్చి మననం బొనరింప జనించి రీసుతుల్.
(అందఱును ఆశ్చర్యముతో నాకసమువంకఁ జూచుచు నాకర్ణింతురు)

ఋషి — (భీష్మాదులదిక్కై) ఇంతకన్నను మీకు మే మొనరింపఁ దగు సాక్ష్య మేమి? అయిన నిట్లగుఁగాక.

(భరతవాక్యము)

మ. కలుగుంగాక! యశమ్మనం బ్రజలకుం గాఢానురాగంబు భా
సిల్లెడుంగాక! సుఖమ్ము లెల్లరకు సుశ్రీ యెల్లదేశమ్ములన్
వెలయుంగాక! యపాత్రులైన కుకవుల్ వేవే పరాభూతులై
తలవంపున్ గయికొంద్రుగాక! ఋతమే దైవాఖ్యఁగా నెల్లెడన్.

మఱియును.

ఆ. వె. పక్షపాతులైన కుక్షింభరుల యుచ్చ
యోగ మడఁగుఁగాక యోగ్యులైన
కవుల వాక్కులందుఁ గాళీమహాదేవి
నిలుచుఁగాక నిజమె గెలుచుఁగాక.

గద్య.

ఇది శ్రీ కింకవీంద్ర ఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలకళానిధి
బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే
రచియింపఁ బడిన పాండవ జననమ్మున
సప్తమాంకము.